

DR. TÁPAY MIKLÓS.

Az 1956-os Forradalom háttere és rövid története

EMLÉKEZZÜNK

Hervadt koszorú a sír körül, hol
Hősök alusszák örök álmukat:
Földrengető esemény halottai
Hányan?... Nem tudja senki számukat

Rágalom övezi ennői év után is
Szabadságharcunk minden szakaszát:
Párthazugság - tankönyvek lapjain
Elhallgatva a szemtanúk szavát.

(Gábler Antal)

TÖRTÉNELMI HÁTTÉR

Külföldi események:

Az ma már alig vitatható történelmi tény, hogy a II. világháború az I. világháborút követő, a központi hatalmakra ráerőszakolt bosszún és megtorláson alapuló párizsi békediktátumnak volt a következménye. Németország területi megcsonkítása, megaláztatása és a hadisarcok által okozott gazdasági összeomlása nélkül egy Hitler sohasem tudott volna a német nép korlátlan diktátora lenni.

Az elmúlt 50 év során sokszor felvetődött a kérdés, hogy hazánk ügyesebb politikával kívül maradhatott volna-e a háborún? A történelmi realitásokat figyelembevéve, még így utólag sem válaszolhatunk erre másként, mint: sajnos nem! Ennek egyik oka hazánk földrajzi fekvése - mely Lengyelországhoz hasonlóan - két összeegyeztethetetlen és világalomra törő ideológia prése közé fogta az országot. A másik ok pedig a trianoni országcsonkítás, mely magától érthetővé tette, hogy az ország külpolitikája ennek revízióját célzó nemzetközi kapcsolatokat igyekezett kiépíteni. Így lettünk Németország és Olaszország szövetségese és ennek eredményeként kaptuk vissza 1938-ban a Felvidék magyar lakta részét, 1939-ben Kárpátalját és 1940-ben Észak-Erdélyt. Rövid távon tehát letagadhatatlan, hogy ez a magyar külpolitika igenis eredményes volt!

Míg Lengyelország, Anglia és Franciaország buzdítására a németekkel szembeni ellenállást választotta, ennek eredményeként már 1939 szeptemberében elvesztette önállóságát. Mi pedig, akik németeknek voltunk cseppet sem lelkes szövetségesei, a németek bevonulásáig (1944 III. 19.), tehát még 5 éven át meg tudtuk őrizni függetlenségünket. És már a háború után Lengyelország, mint a szövetségesek partnere a győztesek oldalán szerepelt a béketárgyalásokon, mégsem tudta elkerülni, hogy az ország széles, keleti

sávját a Szovjetunió (SZ.U.) bekebelezze, és ugyanúgy lett bolszevizálva jutalomként, miní ahogy mi vesztesek kaptuk ugyanezt a sorsot - büntetésként, a nyugat hallgatolagos beleegyezésével

Ugyancsak figyelembe kell venni, hogy a német-szovjet háború kitörésekor (1941. VI. 22.), kevesen számítottak Németország vereségére. Részben a háború első két évében elért káprázatos katonai sikereik miatt, részben látva az 1939-40-es téli finn-orosz háború során az óriási számbeli túlsúlyban lévő Vörös Hadsereg száználmas katonai teljesítményét. És nem szabad elfelejteni, hogy az USA ekkor még hivatalosan semleges volt.

Románia már a szovjet elleni háború kitörésének első napján hadat üzent a Szovjetuniónak. A magyar hadüzenetre csak öt nappal később került sor a maguk által meghatározott, korlátozt katonai erőkkel. A magyar hadbalépés mögött fő szempont volt, hogy egy esetleges német győzelem esetén ne csak a románoknak, de nekünk is legyenek "érdemeink" és hogy ezáltal megtarthassuk Észak-Erdélyt. (A német diplomácia az erdélyi kérdés napirenden tartásával ügyesen manipulált, hogy mindkét országtól a lehető legtöbbet kapja saját háborús céljai érdekében.) Nem kétséges, hogy ha mi nem csatlakozunk már akkor a keleti hadjáratához, Hitler később feltétlenül kikényszerítette volna a beavatkozásunkat - de akkor már ő diktálta volna a katonai részvétel és áldozatvállalás mértékét.

Természetesen az a lehetőség is megfontolható, hogy miért nem maradtunk semlegesek? Megálltak volna-e a németeket üldöző szovjet katonai erők egy semleges Magyarország határainál? E tekintetben elég, ha Bulgária példájára hivatkozunk. A bulgárok mindig is, mint a török megszállás alóli felszabadítás nagy szláv testvérét tisztelték az oroszokat és bár a II. világháborúban is Németország szövetségesei voltak, a keleti hadjáratban nem vettek részt, a diplomáciai kapcsolatot mindvégig fenntartották. És mi történt? Mikor 1944 szeptemberében a Vörös Hadsereg Bulgária határához ért, a Szovjetunió azonnal hadat üzent és megkezdte Bulgária megszállását. Remélhattünk volna-e mi magyarok más sorsot - mi, akik 1849 óta minden nagyobb konfliktusban és nemzetközi fórumon az oroszokkal szembeni oldalon álltunk? - Aligha, azaz ha a Szovjetunió elleni háborút nem önkéntesen vállaljuk, akkor abba így vagy úgy, előbb vagy utóbb, de belelettünk volna kényszerítve! Hazánk háborús szerepének a megítélésében a lényeg az, hogy mi ugyan Németország oldalán vettünk részt a II. világháborúban, a magyar politikai gondolkodás szerint nem Hitlerért, hanem Sztalin ellen harcoltunk. És ezért ma sem kell szégyenkeznünk!

Magyarország sorsát a II. világháború végén, a Jaltában megtartott (1945. II. 11-14.) háromhatalmi (Anglia, USA és a Szovjetunió) értekezletén döntötték el, ahol a nyugati hatalmak beleegyeztek, hogy hazánk - Lengyelországgal együtt - szovjet érdekszférába kerüljön. Az 1947 februárjában megkötött párizsi békeszerződés megerősítette a trianoni békediktátum igazságtalanságait (a Kárpát medencén belüli összmagyarság 1/3-a ismét a szomszédos államok fennhatósága alá került) és lehetővé tette az Osztrák Államszerződés megkötéséig hazánk további megszállását. A háború végén ugyanis Ausztria területének 1/3-a szovjet megszállás alá került és az ott állomásozó szovjet katonai erők utánpótlásának biztosítása alapot szolgáltatott Magyarország megszállására.

1953. március 5-én meghalt Sztalin, aki 1922. áprilisa óta volt a Szovjetunió Kommunista Pártjának (SzUKP) főtitkára, és mint ilyen a világ legnagyobb földrajzi kiterjedé-

sú államának teljhatalmú diktátora. Kezéhez több vér tapadt, mint bárkiéhez az emberiség történetében! Az ő vérgőzös terror-politikájának volt az eredménye a szovjet holocaust, melynek hozzávetőlegesen 20 millió szovjet állampolgár lett az áldozata. És ez még csak egy konzervatív becslés! Ehhez jön még a békeévek alatti kényszermunka táboroknak legalább 8 millió szerencsétlen áldozata, valamint a háború során a több milliós szükségtelen katonai vesztesége, melyet hozzá nem értő katonai vezetése okozott. (A háború alatt, a hadtörténetben soha nem hallott "generalissimus" rangelzással ajándékozta meg önmagát és mint ilyen vitathatatlanul a szovjet katonai vezetés élén állott.) Halálának hírére az elnyomott népek milliói lélegeztek fel a Szovjetunió belül és kívül enyhülést remélve rabszolga helyzetükön. Forrongások kezdődtek a Kaukázusban és fellázdak a vorkutai internáló tábor rabjai is.

1953. június 16-án a Kelet-német munkások lázadtak fel Kelet-Berlinben, melyet csak szovjet tankok beavatkozásával tudtak megfékezni

1955. május 11-én a Szovjetunió és európai csatlósai egy katonai tömböt hoztak létre szovjet főparancsnokság alatt (Varsói Paktum), melyet a nyugat-európai katonai védelmi szövetség (NATO) ellen szerveztek. Ennek a paktumnak a Magyar Népköztársaság is tagja lett.

1955. május 15-én végre tető alá hozták az Osztrák Államszerződést a nyugati hatalmak és a Szovjetunió között, mellyel Ausztria szövetséges megszállása véget ért. Hazánk megszállásának a párizsi békeszerződés értelmében ekkor meg kellett volna szünni, de a négy nappal korábban megkötött Varsói Paktum további nemzetközi jogi alapot szolgáltatott a Szovjetunióknak, hogy hazánk területén katonai egységeket tartson. Azaz az ország megszállása ezáltal beláthatatlan ideig tovább folytatódhatott.

1956. február 25-én ült össze a SzUKP-nak XX. kongresszusa, melynek titkos ülésén Hruscsov, a párt akkori főtitkára meglepetésszerűen élesen bírálta elődjének, Sztalinnak módszereit. Az itt elhangzottak lassan köztudomásúvá váltak és a rab nemzetek komoly enyhülést vártak az ezzel elkezdődött "desztalinizálástól".

1956. június 28-án a lengyel munkások keltek fel Poznanban a kommunista rendszer ellen. A felkelést a lengyel állambiztonsági erők kíméletlenül vérbefojtották, de ez a lengyel belpolitikai feszültséget nem oldotta meg, sőt az még inkább tovább fokozódott. 1956. augusztusában a közhangulat nyomására a Lengyel Kommunista Párt rehabilitálta a párt régi vezetőjét, Gumulját, akit 1951-ben "jobboldali elhajlásért" a pártból kizártak és házi őrizetben tartottak. Visszavették a pártba, sőt 1956. októberében a párt főtitkárává tették meg - szovjet fenyegetés ellenére! Október 22-én mondott beszédében jóformán ugyanazokat a célokat hangsúlyozta amiket a magyar sztálinista pártvezetőség addig elítélt. Az október 23-i reggeli-magyar lapok részletesen foglalkoztak ezzel a beszéddel és az alcímekbe belefoglalmazták a magyar társadalom széles körben tárgyalt követéseit, mint pl. "Az egyenlőségen és önállóságon alapuló lengyel-szovjet viszony". A lengyel események természetesen lázas izgalomba hozták hazánk egész lakosságát, hisz ez azt jelentette, hogy ha ez lehetséges a lengyeleknél, valami csekélyke liberalizálódás talán nálunk sem várthat sokáig magára. A lengyelországi történések különösen nagy hatással voltak a magyar ifjúságra és nem először történelmünkben, teljes szolidaritást vállaltak célkitűzéseikkel.

Felhasznált irodalom:

- Trevor Nevitt Dupuy: The Military History of World War II: Volume I. New York. 1962
 Stephen F. Cohen: Sovieticus. New York. London 1985.
 Edvard Radzinsky: Stalin. New York. 1966.
 Páva István: Trianon-Belvedere - Hadbalépés. Pécs. 1994.
 Gosztonyi Péter: Föltámadott a tenger ... 1956. Harmadik kiadás.
 Gyurkó László: 1956. Budapest 1996.
 Oltványi László: Harcok Dél-Budapesten 1956. München 1981.
 Ómolnár Miklós: 1956 október 23. November 4. Budapest 1989.
 Kovács Imre: Facts about Hungary. The fight for freedom. New York 1966.
 A forradalom tanúi. Az Egyesült Nemzetek Szervezete Különbizottságának Jelentése
 Nemzetőr. München 1981.
 Dr. Berki Mihály: A magyarság nagy lehetőségéi a XX. században c. előadása a clevelandi Magyar Találkozón. 1997.

Belföldi események - avagy mi ellen is tört ki a forradalom?

Mikor 1944 őszén hazánk területe is hadszíntér lett, egymillió magyar hagyta el az ország területét és menekült nyugatra ("nyugatosok"). Ennek felét a visszavonuló honvédség, csendőrség és rendőrség alakulatai tették ki, de a másik fele a Vörös Hadsereg elől menekülő civil lakosság volt. Ebből az egymillióból kb. ötszázezer fő 1945/46-ban hazatért, de ugyanennyien nyugaton maradtak és ők alkották a magyar történelem legnépesebb menekült emigrációját. Az 1919-es Tanácsköztársaság véres napjainak emléke teljesen érthetővé tette ezt a tömeges menekülést. Ugyanis hazánkban kevesen voltak azok a naivak, akik azt hitték, hogy szovjet megszállással lehetséges lesz a nyugati értelemben vett demokratikus politikai élet. Eppen ezért hazánk lakossága a Vörös Hadsereget nem felszabadítójaként fogadta, hanem újabb elnyomójaként. Nem voltak diadalkapuk, utcára özönlő, örömtől mámoros tömegek, hogy virággal, öleléssel és csókkal üdvözöljék a bevonuló szovjet katonákat, mint ahogy a szövetséges csapatokat köszöntötték Nyugat-Európában. Az emberek romos házaikba és pincékbe húzódva a legrosszabbra felkészülve várták az új megszállókat.

És félelmük nem bizonyult alaptalannak. A szovjet katonák szabad prédának tekintették a polgári lakosságot Budapesten és az elfoglalt nagyobb városokban parancsnokaik adtak engedélyt a szabad rablásra) és mindent elvittek, amit a visszavonuló német csapatok még meghagytak. A "burzsuj" polgári lakásokat kifosztották és elzabráltak minden mozdíthatót. Amit nem tudtak elvinni, azt tönkretették. Így jártak gonddal örzött képek, szobrok és más műkincsek. Egy karóráért, egy üveg borért és nőért képesek voltak emberéleteket kioltani. Így érte halálos lövés a győri Püspökvár óvóhelyén rejtőző nők védelmére kelő Apor Vilmos püspököt 1945. Nagypéntekjén. (II. János Pál pápa 1997. november 9-én avatta boldoggá a mártír főpapot.) Magyar leányok és asszonyok ezreit becstelenítették meg, sokukat apjuk vagy férjük szeme láttára. Sokan nem éltek túl a szörnyű megpróbáltatásokat, nagyobb részük pedig egy életre szóló súlyos fertőzéseket kapott.

Mindszenty József esztergomi érsek "Emlékiratam" című kötetének 59-60. oldalán olvashatjuk a következőket: " a szovjet katona rombolt, eszeveszetteen pusztított, ok nélkül békés polgárokat gyilkolt le, állandóan és reszegen, fegyverrel a kezében tömegesen fajtalanzkodott. Tízéves leányok és 75 éves idős asszonyok is voltak áldozataik között. Romokat, leeggett házakat, kifosztott plébániákat, lesütött embereket találók mindenfelé." Alkoholért a szovjet katona mindenre képes volt. Megtörtént eset, hogy a gyomai polgári iskola természetrajzi szertárában üvegben őrzött, kipreparált békákról leitták az alkoholt, de közszájon forgott erre még számtalan hasonló példa. A németek által meghagyott állatállományt egyrészt csordában terelték kelet felé, másrészt a megszálló hadsereg ellátására vágta le. 1945 tavaszán a magyar mezőgazdasági főleg az állatok hiánya miatt nem tudott beindulni. A megmaradt gyárak többségét leszerelték s anélkül, hogy a jóvátételbe beszámították volna, elszállították a Szovjetunióba, ahol a gépek nagy része Ukrajna síkságain szabad ég alatt rozsdásodott, mert senki sem értett összeszerelésükhöz.

Hosszú szerelvények százai vittek Szibériába a hadifoglyokat s amikor néhányuknak sikerült megszökni, a környék civileit fogdosták össze és terelték a marhavagonokba, hogy pótolják a hiányzó létszámot. Budapest elfoglalása után is ezrével fogdosták össze az utcán a civileket és szállították őket hadifogolyként a Szovjetunióba, mert Malinovszkij és Tolbuchin a hadifoglyok nagy számával akarta igazolni Sztalin előtt, hogy mekkora védősereg volt az, amely hosszú hetekig ellen tudott állni az ostromnak és feltartóztatta a Vörös Hadsereg előrenyomulását. Az így elhurcolt civilek - férfiak és nők - nagy része éveket töltött a gulagokban és csak nagyon kevesen tértek haza. Többségük elpusztult a munka táborok embertelen körülményei között és jeltelen sírba került.

A Vörös Hadsereggel érkezett hazánkba jól kiképzett moszkovita ügynökök egy csoportja. Hogy hányan voltak, pontosan nem tudjuk, csak a "főszereplőket" ismerjük. Rakosi Máttyás, Gerő Ernő, Révai József, Farkas Mihály, Vas Zoltán. Ebbe a csoportba tartozott Nagy Imre is, aki csak forradalmunk utolsó napjaiban állt teljes meggyőződéssel nemzeti ügyünk mellé. Ez a csoport azzal a megbízatással érkezett, hogy hazánkat bolsevizálja és a szovjet érdekek szolgálatába állítsa. Hazai szállásosinálókkal (Apró Antal, Kádár János, Kállai Gyula, Péter Gábor, Rajk László) megalakították a Magyar Kommunista Pártot. Az első két évben (1945-47) még más pártok működését is engedélyezték, mert a Nyugat döntő katonai fölénye mérsékeltre kényszerítette Moszkvát és helyi bérenceit, a kommunistákat 1945 novemberében valóban szabad és titkos választásokat tartottak, amelyen a két munkáspárt (Kommunista és Szociáldemokrata Párt) együttesen kapott 33 százalékot, amiből a kommunistákra még 17 százalék sem esett, míg a polgári-nemzeti alapon álló Kisgazdapárt megkapta a szavazatoknak több mint 50 százalékat. Ezzel népünk - minden más megszállt országot megelőzve - bátran mondott nemet a marxizmusnak, illetve az orosz bolsevizmusnak. (Itt kell megemlíteni, hogy a két évvel később, 1947 őszén tartott választáson már csalások sorozatával - az ún. kék-cédulák segítségével - próbálták meghamisítani az eredményt, de a kommunisták így is csak alig 2-3 százalékkal tudták növelni szavazataik arányát. A Kisgazdapártot és az ellenzékét azonban sikerült tönkretenni, pár hónap múlva pedig a Szociáldemokrata Pártot olvasztotta magában az MKP.)

Ezt követően a szovjet sem hazánkban, sem másutt többet szabad választást nem engedélyezett és megkezdődött az összes nem-kommunista párt likvidálása. Vezetőiket vagy bebörtönözték, vagy menekülésre kényszerítették. 1947 májusában menekülni kényszerült még az ország aktív, hivatalban lévő miniszterelnöke: Nagy Ferenc is, aki a

Kisgazda Pártnak volt a vezetője 1948-ban Rákosi bugaci beszédével megtörtént a magyar föld kolhozosításának bejelentése és ettől kezdve - melyet a párt vezetői a "fordulat évének" neveztek - megállás nélkül és gyorsan történt az egész ország gazdasági, politikai és társadalmi életének szovjet minta alapján történő átszervezése. Kezdetét vette Rákosiék hírhedt terror korszaka: megalakították a párt erőszak szervezet, az Államvédelmi Osztályt, melynek nevét rövidesen Államvédelmi Hatóságra változtatták - de amit a nép továbbra is ÁVO-nak hívott. Ellenszolgáltatás nélkül elkoboztak jóformán mindent, ami magántulajdonban volt: házakat, üzleteket, patikákat, földeket, egyházi iskolákat, gyárakat, vállalatokat, magán kórházakat, üzemeket, nagykereskedéseket, bányákat, magán bankokat és tönkretették a kisipart.

Míg az országban 1948-ban 180.087 kisiparos volt, akik 141.955 bér munkást foglalkoztattak, számuk 1955-re felére csökkent (94.158), az általuk alkalmazottak száma pedig 4 644-re

Míg a háború után a magántőke előcsalogatásával a magyar városok újjáépítése és a mezőgazdaság termelő képessége biztatóan indult el, 1949 után az életszínvonal érezhetően csökkenni kezdett. A gazdasági realitásokkal homlokegyenest ellenkező tervgazdálkodás a nehézipar fejlesztését erőszakolta, miközben a lakosság élelmi- és háztartási cikkekkel való ellátása teljesen háttérbe szorult. A nehézipar erőltetett fejlesztése a kommunista tömb fegyverkezési céljait szolgálta és az ahhoz szükséges nyersanyagot a Szovjetunióból kellett importálnunk. Ennek ellenében a magyar mezőgazdaság termelésének nagy részét a Szovjetunióba szállították. Ennek eredményeként 1953-ban az élelmiszerellátás teljes csődje állott elő: a magyar falun kifogyott a kenyér (!) és a fővárosból és nagyobb vidéki városokból történt a falvak kenyérellátása - rendkívül szűkösen. A piacokról hónapokra eltűnt a hús és a vaj 1950 és 1953 között - a legsötétebb Sztálini időszakban - az egész országban lázas laktanya építések folytak, és 1952-ben az ország 204 000-es hadseregére költötte a nemzeti jövedelem 21 %-át, miközben a háború alatt megromló házak helyreállítása és új lakóházak építése szinte teljesen leállt. Így óriási lakáshiány állt elő.

A gyárakban bevezették orosz mintára a normarendszert és a normákat egyre inkább emelték. Megkezdődtek a különböző munkaversenyek és felajánlások. A munkásság kiszolgáltatottsága teljessé vált, mikor a szakszervezetek vezetését is átvette a párt. A munkás elvesztette a sztrájk jogát és nem változtathatott munkahelyet sem. Ha munkahelyét mégis otthagya, munkakönyvébe beírták, hogy "önkéntesen távozott" - ami más-hol történő munkavállalását nehezítette meg.

1945-46-ban ugyan végrehajtottak egy földreformot, mely kis parcellákat juttatott a földet megművelő parasztoknak, de a beszolgáltatási rendelettel gyakorlatilag egész termését át kellett adnia az államnak - az állam által megszabott áron. Azaz munkájának gyümölcsét szabad piaci áron alig értékesíthette. A módosabb gazdákat és középparasztokat szovjet példára kulákoknak és a nép ellenségének deklarálták. Gyermekeik nem kerülhettek be sem közép- sem főiskolákra. Nem lehettek rendes katonák sem, csak fegyvernélküli munkaszolgálatosok.

1949-ben, mikor megszületett az első kulák-lista, 10 379 száz holdnál kisebb gazdaságot tartottak nyilván, tehát legfeljebb ennyi lehetett volna a kulák gazdaságok száma. És mégis: 1955-ben, hivatalosan még mindig 20.000 volt a kulák gazdaságok száma!

Uldözésükre jellemző néhány számadat. 1951-52-ben 167 000 kulákot ítéltek pénzbírságra, 2 869-et pedig különböző ürüggyekkel börtönöztek be.

Az 1947-es választások előtt lábrakapott a hír, hogy a parasztságot kolhozokba kényserítik majd. Aljas politikai szemfényvesztéssel és félrevezetéssel a Szabad Nép 1947. augusztus 18-i száma így ír: "Balgák, örültek lennénk, ha nem vennénk észre, hogy a mi parasztságunk a paraszti magántulajdon és az egyéni gazdaság megszilárdítása útján akar boldogulni. Ki hiszi el, hogy szembe akarunk fordulni félmillió kommunista paraszttal a kolhoz kedvéért?" A továbbiakat ismerjük: 1950 után megkezdték a parasztság bekényszerítését állami gazdaságokba és szövetkezetekbe a megfélemlítés és erőszak minden elképzelhető módszerével.

A lenini társadalmi elmélet tagadta a középosztálynak, mint társadalmi rétegnek létezését és csak a munkásságot, dolgozó parasztságot és a haladó értelmiséget ismerte el, mint államalkotó társadalmi réteget. Aki e kategóriákon kívül esett az vagy "osztályidegen" vagy "osztályellenség" volt. Osztályidegennek számított az egész nemkommunista középosztály, az önálló iparosok, üzlet tulajdonosok, kisebb vállaltok és üzemek tulajdonosai. Osztályellenségnek számítottak a papok és elsősorban a katolikus papok, régi tisztek és altisztek, a régi rendőrség és csendőrség, a régi állami közigazgatás és igazságszolgáltatás vezetői, gyárak, nagyobb üzemek, vállalatok, bérházak tulajdonosai, volt földbirtokosok, képviselők, diplomataok, bankárok és mindezek közvetlen családtagjai, gyermekeiket is beleértve. 1950-ben 99 327 osztályellenségnek számító egyéntől vonták meg a nyugdíjat.

A három legnagyobb keresztény egyházat megfosztották nagytekintélyű vezetőik irányításától. Mindszenty József bíborost hamis vádakkal elfélték és bebörtönözték, Ravasz László református és Ordass Lajos evangélikus püspököket pedig félreállították. 1948-ban megszüntették az egyházi iskolák nagy részét, feloszlatták a szerzetes- és apácarendeket az iskolákban kötelezővé tették az orosz nyelv tanítását és a marxizmus-leninizmus "társadalom tudományának" tanításával elkezdtek az ifjúság ideológiai agymosását. 4885 egyházi iskolát államosítottak és csak egy pár középiskolát engedtek továbbra is működni egyházi irányítás alatt. Feloszlatták a szerzetes és apácarendeket és elkobozták rendházaikat. Ha egy szülő vallásoktatásban akarta gyermekét részesíteni, ezt írásban kellett kérnie. Ilyesmit kérni persze nem volt politikailag ajánlatos, mert rossz pontként került volna a dolgozó káderlapjára a munkahelyen. A káderlapok az egyén politikai kiértékelését tartalmazták a párt szempontjából és titkos iratként voltak kezelve a munkahely párt irodáján. Ennek tartalmához a dolgozó soha hozzá nem juthatott.

A párt ellenőrzése kiterjedt minden élő személyre a munkahelyen kívül is: a házbizalmik, tömbbizalmik és népnevelők segítségével figyelték az emberek magánéletét, baráti körét, templomba járását és a cenzúrált posta segítségével esetleges külföldi kapcsolatait. Nyugati rokonság politikai megbízhatatlanságnak számított. De figyelték még az emberek életstílusát is, hogy az megfelel-e feltételezett jövedelmének. A besúgó rendszer kiterjedt minden társadalmi rétegre. A rendőrség közbiztonsági feladatai mellett elsősorban a lakosság politikai ellenőrzésével lett megbízva. Rendőrtisztek csak párttagok lehettek!

A Honvédségből Magyar Néphadsereget csináltak és a katonákat szovjet stílusú egyenruhába öltöztették. A besorozott kiskatonák harcászati kiképzése mellett ideológiai kiképzést is kaptak a minden fegyvernemhez beosztott politikai tisztektől csakúgy, mint

a szovjet hadseregben. Felszerelésük kizárólag szovjet fegyverekből állott. Az osztály idegennek minősített újoncok fegyveres kiképzést nem kaptak - velük kizárólag út- és épületjavítási munkákat végeztek, azaz gyakorlatilag munkaszolgálatosok voltak. Az osztályellenségnek számító fiatalokat még mint munkaszolgálatosokat sem alkalmazták katonai létesítmények közelében - velük ún. hadmentességi adót fiztettek a katonai szolgálat minden formája helyett.

A megbízhatatlannak tartott lakosság tömeges kitelepítését három hullámban hajtották végre. Először - 1945 elején - szovjet katonai utasításra a német nevűekkel kezdték, függetlenül attól, hogy azok megelőzőleg a hazánkban lakó német kisebbséghez tartozónak vallották magukat vagy sem. A Dunától keletre eső területekről ilyen alapon több mint 70.000-en lettek a Szovjetunióba deportálva, akik csak 4-5 év múlva kerültek haza. A második deportálási hullám a hazánkban már évszázadok óta lakó német kisebbség tagjait érintette, akiket gyakran magyar családtagjaikkal - szerencsésükre - Nyugat-Németországba utasítottak ki 1945-46-ban. A harmadik kitelepítési akcióra a sztálinista terror tetőfokán, 1951-ben került sor, mikor is a fővárosból és nagyobb vidéki városokból az ország keleti és észak-keleti részébe tömegesen deportálták a "megbízhatatlannak" tartott családokat gyermekeikkel együtt.

1951 májusa és szeptembere között egyedül Budapestről kb. 85.000-en lettek kitelepítve - így enyhítve az óriási lakáshiányon. A kitelepítettektől nemcsak a lakásukat vették el ellenszolgáltatás nélkül, de a lakásukban maradt holmijaikra is az állam tette rá a kezét. (A kitelepítési határozat kikézbésítésétől ["csengő-frász"] számítva 18-24 óra múlva jöttek értük és hurcolták el őket.)

Hogy ezt a rémuralmat valami formában törvényesnek tüntessék fel, új írott alkotmányt szerkesztettek az ország számára 1950-ben, mely pontos másolata volt a szovjet 1936-os Sztálini alkotmánynak. A régi címert felcserélték a kalapács-kalászos új címerre, felette az 5 ágú szovjet, vörös csillaggal. Ezt a csillagot lehetett látni mindenfelé amerre az ember csak nézett - a Parlament kupolájának a tetején is. Az egész országot teleépítették szovjet emlékművekkel. Budapesten lebontották a római katolikus Regnum Mariannum templomot és helyére felállították a gyűlölt Sztálin szobrát. Ez előtt kellett május 1-én a munka ünnepén, a kivezényelt lakosságnak "újjongva" elvonulni, éltetve Sztálint, annak "legjobb magyar tanítványát" Rákosit és a szocialista építés "eredményeit". A történelmünkben példátlan személyi kultusz Sztálinból tévedhetetlen fél-atyaiszentet csinált, akinek dicséretére költemények és kantáták születtek. De Rákosi hivatalos dicsérete és felmagasztalása nem maradt el sokban mögötte.

Miután az összes hírközlő szerv a mindenható párt irányítása alá került, akadálytalanul folyhatott a lakosság tervszerű félrevezetése a párt propagandája révén. A lakosságot igyekeztek a békében ellenségesnek deklarált nyugattal való minden kapcsolattól elzárni. Nyugati rádióadások hallgatása éppúgy politikai bűntettnek számított, mint háború idején ellenvéleményt nem tűrtek. Csupán a céljaiknak megfelelő ún. "építő kritikát" toleráltak. Az ország gazdasági helyzetéről kiadott hivatalos statisztikák még csak véletlenül sem feleltek meg a valóságnak: állandóan hazudtak.

Míg a II. világháború előtt kb. 4-6.000 ember volt börtönben - mind bűnözők - 1945 után a bebörtönözöttek száma 60-70.000-re emelkedett. Először a régi rendszer politikai és katonai vezetőit állították népbíróság elé háborús bűnösség címén. Rövidesen ezt követte az egyházi vezetők és ellenzéki politikusok letartóztatása az "államellenes összees-

küvési" kirakat perekben. Igen sokan kerültek börtönökbe és internálótáborokba pusztágyanúsítás alapján, mindennemű vádirat nélkül! Miután 1948 júniusában nyílt törésre került sor a Szovjetunió és Jugoszlávia között, az összes csatlósállamban egymást követték az ún. "titoista perek", melyek során koholt vádak alapján, volt elvtársakra sújtott le "a párt ökle". E pereket a Szovjetunióban, a 30-as években folytatott ún. "tisztogatási perek" mintájára rendezték és többségük halálos ítélettel végződött. Így végezték ki Rajk Lászlót is, a volt kommunista belügyminisztert, aki letartóztatása előtt külügyminiszter volt. A szovjet által megszállott államokban a politikai terror sehol másutt nem volt olyan véres, mint hazánkban: a kivégzettek száma kb. 17 ezret tett ki s még legalább ennyi volt azoknak a száma, akik a különböző internálótáborokban pusztultak el, a Szovjetunióba lettek hurcolva vagy egyszerűen "eltűntek". (Romániában csak 1 embert végeztek ki háborús bűnösség címén: Antonescu tábornokot - pedig ők két hadsereggel vettek részt a szovjet elleni háborúban, mi pedig csak egyet!)

1947-48-ban az ország ausztriai és jugoszláv határán felállították a "vasfüggönyt", mely 1949-től kezdve szinte lehetetlenné tette, hogy bárki is kimenekülhessen az országból. E határokon befelé, 30-40 km-es szélességben egy lezárt határsávot létesítettek, ahol csak az ott lakók tartózkodhattak és mindenki más csak külön engedéllyel léphetett be. Ezáltal az ország - ugyancsak szovjet mintára - egy nagy börtön lett. A szabad világra való kiutazás csakis a párt és kormány küldöttek részére volt lehetséges. Még a nyugaton élő rokonokkal való levelezés is politikailag gyanús tevékenységnek minősült.

Miközben az élet így egyre elviselhetetlenebbé vált, a "béke" meggyűlölt szavával igyekeztek a lakosságot kielégíteni a rádióban, sajtóban, a munkahelyeken tartott gyűléseken és szemináriumokon sőt az ún. "békepapok" révén még a templomokban is. Így lett a "béke" szóból egy gyűlölt fogalom, mely a korlátok nélkül dühöngő terror, a szünet nélküli félelem, az állandó nélkülözés, a szovjet nivóra való süllyedés, az orosz megszállás és az ország kiszolgáltatottságának a folytonosságát jelentette. És ennek a "békének" a támogatására, 1950-től kezdve, az ország apraját-nagyját ún. békekölcsönök jegyzésére kényszerítették. Ez azt jelentette, hogy mindenkitől elvárták, hogy legalább 1 havi fizetését, ezen a címen az államnak ajánljon fel. Azaz: mindenki évente 1 hónapig ingyen dolgozott az államnak, még a jövedelem nélküli diákságtól is kisarcoltak kisebb összegeket - szüleik terhére!

Sztalin 1953 március 5-én bekövetkezett halála után lényeges személyi változások történtek a Szovjetunió vezetésében és az elnyomott népek mindenütt enyhülést vártak a hírhedt diktátor kimúlásával. Hazánkban is a humánusabb kommunistának tartott Nagy Imre lett a miniszterelnök. Az általa bejelentett kormányprogram engedélyezte, hogy a kolhozokba kényszerített parasztok otthagyhassák az állami kényszerrel létesített termelőszövetkezeteket, fölöszlatta az internálótáborokat és engedélyezte, hogy a kitelepítettek elhagyhassák kényszer lakhelyüket, bár a régi otthonukat vissza nem adták. Tervbe vette a nehézipar fejlesztésének csökkentését és a fogyasztási cikkek gyártásának a növelését. A magyar politikai élet irányításának azonban változatlanul ott maradt történelmünk talán leggyűlöltebb alakja Rákosi Mátyás, aki megmaradt a párt főtitkári pozíciójában. Tudni kell ugyanis, hogy a kommunista pártállam rendszerében a kormány a pártnak alárendelt szerepet játszott: a párt határozatoknak végrehajtó és adminisztratív szervévé zsugorították. Rákosi és Nagy Imre kormány-programjában meghirdetett reformokat kezdettől fogva szabotálta és 1954. decemberében a Párt Központi Bizottságában lévő sztálinistákkal puccsszerűen szabályszerű államcsínyre hajtott végre. Hetek alatt visszaállították az egyszemélyes diktatúrát, az önkényt és a törvényteleniséget. 1955. április 18-án Nagy

Imrét kizárták a pártból és "felmentették" miniszterelnöki tisztségéből. Helyette Hegedűs András lett az új miniszterelnök. 1955. október 17-én az írók memorandumban követelték a szabadabb sajtót.

1956. februárjában tartották a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusát. Az ezután elkezdődött desztalinizálás Rákosi pártfőtitkári helyzetét is megingatta és moszkvai utasításra leváltották. Hivatalosan "egészségi állapotára" hivatkozva lemondott és a párt új főtitkára a Sztálini idők másik hírhedt alakja Gerő Ernő lett. Mindenki tudta, hogy ez semmi lényeges változást nem fog jelenteni a párt belpolitikai vonal vezetésében.

1956. májusában kezdődtek a Petőfi-körbe tömörült íróknak vitaestéi, melyek nyílt követelésekhez vezettek. Ilyen hangulatban érte az országot a hír 1956. júniusában, hogy Lengyelországban felkelés tört ki a rendszer ellen.

1956. októberében "rehabilitálták" Rajk Lászlót és vele együtt több más kivégzett volt kommunista vezetőt. Ezzel a párt beismerte, hogy hamis vádak alapján lettek kivégezve, de a felelőséget a megelőző pártvezetésre hárították - azok felelősségre vonása nélkül! Ünnepeles állami temetéseken búcsúztatták a kivégzetteket, bocsánatot kérve a hozzátartozóktól, fogadkozva, hogy a párt a garancia arra, hogy ilyen tragédia még egyszer elő nem fordul! A Rajk László temetésén (1956. X. 6.) megjelent tömeg nem a Rajk iránti szimpátiától volt áthatva, hanem élt a rendszer elleni tömegtüntetés lehetőségével. Az ország hangulata pattanásig volt feszült.

1956. október 16-án a szegedi egyetem diákjai elhatározták, hogy kilépnek a párt irányítása alatt álló Dolgozó Ifjúság Szövetségből (DISZ) és ismét visszaállítják régi főiskolás diákegyesületüket, a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szervezetét (MEFESZ).

1956. október 22-én este az Építőipari Műszaki Egyetem hallgatói, tanáraik bevonásával megfogalmazták a nemzet 16 pontból álló követelését, mely a forradalom legfontosabb dokumentuma lett.

Szovjet katonai erők hazánk területén 1956-ban

A szovjet katonai erők három nagyobb és két kisebb övezetben elhelyezkedve tartották Magyarországot megszállva:

- 1) A 17. gárda mechanizált hadosztály Kőszeg-Szombathely-Körmend és Zalaegerszeg térségében
- 2) A 2. mechanizált hadosztály Győr-Komárom-Székesfehérvár-Sárbogárd és Dombóvár térségében
- 3) A 92. páncélos hadosztály Cegléd-Jászberény-Szolnok és Kecskemét térségében
- 4) Kisebb egységek Makótól keletre és Debrecentől dél-keletre, a román határ mentén

A Magyar Néphadsereg 1956-ban

A magyar hadsereg békelelétszáma 1955 előtt 200-250 ezer között mozgott. Ezt a létszámot 1955-ben 20 000 fővel, majd 1956-ban további 15 000 fővel csökkentették. 50 000

volt az AVH létszáma. Légierőnk kb. 500 repülőgépből állt. A Határőrség 45 zászlóalja kb. 5 gyalogos hadosztálynak felelt meg. A tisztikar utánpótlásáról 12 fegyvernemi katonai főiskola gondoskodott. Felvételi követelmény: érettségi és politikai megbízhatóság! A vezérkari tisztek kiképzése a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián történt. A politikai tisztek kiképzéséről a Sztalin Katonai Politikai Akadémia gondoskodott.

A FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC

"Föltápaszkodott egy szerencsétlen,
agyonkínzott nemzet... Gyönyörű pil-
lanata a történelemnek!"

Bessenyei Ferenc
A Nemzeti Színház tagja

Október 23. (kedd)

Reggel sokfelé ködös, kellemesen enyhe, őszi napra ébred az ország. A magyar pártküldöttség a reggeli órákban érkezik haza Jugoszláviából. A párt lapja, a Szabad Nép, "Új tavaszi seregszemle" címmel köszönti az elmúlt napok diákgyűléseit. A budapesti egyetemi ifjúság csendes szimpátia tüntetésre készül a lengyel követség épülete előtt. Diák- küldöttségek járnak a fővárosi üzemeket, ismertetik követeléseiket és a délutáni felvonulásra hívják a dolgozókat. Piros László belügyminiszter délben a felvonulást a közrend biztosítása érdekében letiltja. Miután azonban a tüntető tömegek felvonulása mindenütt megkezdődött, e tilalmat du. 1/2 3-kor visszavonja. A pesti egyetemek hallgatói előbb a Petőfi-szoborhoz, a műegyetemisták nagy része a Bem-szoborhoz indul. Az Agrártudományi Egyetem, a Testnevelési Főiskola hallgatói, fiatal tiszteknek nagy csoportja és teherautókon érkező munkások csatlakoznak hozzájuk feliratokat, magyar és lengyel lobogókat visznek. Spontán született jelszavak hűen tükrözik a tömeg hangulatát: "Vesszen az önkény, éljen a törvény!" - "Ne csináljunk mindent késve, Nagy Imrét a vezetésbe!" - "Nagy Imrét a kormányba, Rákosit a Dunába!" - "Forró vizet a kopaszra!" - "Minden ország katonája menjen a hazájába!" - "Szovjet sereg menjen haza, Sztalin szobrot vigye haza!" - "Ruszkik haza!" stb.

A Petőfi-szobornál Sinkovits Imre, a Nemzeti Színház 28 éves színésze elszavalja a Nemzeti Dal-t. Déri Tibor az Írószövetség üzenetét ismerteti. A Bem-szobornál Kossuth címert helyeznek az emlékműre. Veres Péter olvassa fel az Írószövetség követeléseit, majd a katonaság által rendelkezésre bocsátott hangerősítő kocsin beolvassa az egyetemisták 16 pontban összefoglalt követeléseit. Bessenyei Ferenc, a Nemzeti Színház 37 éves tagja elszavalja a Szózat-ot és egy hazánkban tartózkodó lengyel író is szól a tüntetőkhöz.

A tüntető tömeg 5 óra tájban a Margit- és a Kossuth-hidon át fáklyákkal a Parlament felé indul. Az AHV Jászai Mari épülete előtt először hallható a "Vesszen az AVO" jelszó. - Az ablakokban és a tüntetőknél ekkor látható először a forradalom jelképévé vált lyukas nemzeti színű zászlók, kivágva a régi zászlókból az un. Rákosi-címert. A Parlament előtt összegyűlt kb. 200 ezres tömegre sötétség borult miután kioltják a közvilágítást. Csak a Parlament kupolájának tetején lévő 5 ágú szovjet csillag világít. Újabb jelszavak születnek: "Oltsák ki a csillagot!" - "Csillaghullást akarunk!" Körülbelül fél óra múlva, 6

óra tájban kigyullagnak a lámpák, a vörös csillag pedig kialszik. A tömeg Nagy Imrét követeli és a hangulat egyre érezhetőbben ingerültté válik. Erdei Ferenc miniszterelnök-helyettes próbál a tömeghez beszélni, de lehurrogják. 8 óra tájban Sinkovits Imre ismét elszavalja a Nemzeti Dal-t amit más versek is követnek. A tömeg egyre türelmetlenebbé válik. Végre fél 9 tájban Nagy Imre kilép a Parlament erkélyére. Előbb megéjlenezik, de miután az "Eltársak!" megszólítással kezdte - kifütyülik. Az ezt követő rövid, de lényegében véve semmit nem mondó beszédében általános frázisokról, mint a szocialista demokratizmus fejlesztéséről, a kibontakozás lehetőségéről és alkotmányos rend és fegyelem megőrzéséről beszélt. Beszéde végén a Himnusz eléneklésére kéri a tömeget és arra, hogy békésen térjenek haza.

Ugyancsak délután fél 6 óra tájban tüntetők gyülekeznek a Rádió Bródy Sándor utcai főbejáratánál és be akarják olvasatni az egyetemisták 16 pontos követeléseit. A rádió vezetői ezt megtagadják. Ugyancsak elutasítják a tüntető tömeg másik két követelését, hogy előben közvetítsék az utca hangját és nyissák ki a rádió kapuját. Ezzel kezdetét veszi a Rádió ostroma, melynek során a rádiót védő karhatalmisták először könnyfakasztó gránátokat, tűzoltó fecskendőt használnak. Később vaktölténnyel leadott sortűzek következnek, végül pedig élessel lönek. A tüntetőknek kezdetben fegyvereik nem voltak, kövel, téglával ostromolták az épületet. Este 7 óra tájban betörnek a főkaput. A védők segítségére küldött katonáknak csak egy töredéke tud a Rádióba bejutni. A többi vagy a felkelőkhöz áll, vagy visszamegy a laktanyájába. 8 óra tájban 2 tankot is küldenek a Rádióhoz. Egyik a Kossuth Lajos utcánál emelt barikádnál akad el, a másik a felkelők kezére kerül. Este 10 órakor ismét a Petőfi Akadémia tisztjeit küldik a Rádióhoz. Ez alkalommal nemzeti színű zászlókkal és '48-as dalokat énekelve közelítik meg a stúdiót. Jellegző a káoszra, hogy a Rádiót védők azt hiszik, hogy a felkelők támogatására érkeztek, ezért könnygázzal, füstbombákkal és riasztó lövésekkel fogadják őket. Este 10 után a felkelők egyre több és több fegyverre és lőszerre tesznek szert és éjfél tájban már teljes erővel tombol a harc a Rádiónál.

A késő délutáni órákban egyre többen gyülekeznek spontán a Városliget szélén álló Sztalin szoborhoz - főleg munkások. Meg kora délután valaki táblát akaszt a szobor nyakába: "Ruszkik, engem nehogy itt felejtsetek!" felírással. Létrákat támasztanak a szobornak, drótkötelet hurkolnak a nyakába és először teherautókkal próbálják a szobrot talpatatóról ledönteni. A 8 méteres, 90 mázsás bronzszobor azonban ellenáll. Ezt követően 2 munkás hegesztőpisztollyal a térdénél vágja át a szobrot ami végül is 9 óra 37 perckor dől le. A csizma nélküli szobormaradványt teherautókkal hurcolják a Rákóczi úton az akkor még álló Nemzeti Színházhoz, majd később az Akácfa utca torkolatához. Az örömmámorban úszó nép leköpdösi, rugdalja majd napokig kalapáccsal és hidegvágóval téri-zúzza. Egy-egy darabkája sok-sok pesti család ma is féltve őrzött emléke.

Este 8 órakor kerül sor a párt főtitkára, Gerő Ernő beszédére, melyet egyenes adásban közvetítenek a pártközpontból. E beszéd hűen tükrözi a néphangulat teljes félreismerését és a Szovjetunióval szembeni függő helyzetünk hivatalos kimagyarázkodását. Többek között ezeket mondja:

"Elhatározott és megmásíthatatlan szándékunk, hogy hazánkban kifejlesszük, szélesítsük és mélyítsük a demokráciát. De természetesen mi szocialista és nem burzsoá demokráciát akarunk. Pártunkat és annak meggyőződését követve a dolgozó osztály és népünk féltékenyen örökdió népi demokratikus vívmányaink felett és nem fogja eltérni, hogy azokat bárki is érintse. Ezeket a vívmányokat meg kell védenünk bármely oldalról is jön

a támadás. Népünk ellenségeinek fő célja ma, hogy aláaknázza a munkásosztály hatalmát, megingassa a népnek a pártha vetett hitét, lazítsa a szoros és baráti kötelekeket országunk és más szocialista országok, különösképpen országunk és a Szovjetunió között. Ezek meg akarják lazítani a kapcsolatot a mi pártunk és a dicsőséges Szovjetunió Kommunista Pártja között. Ezek rágalmakat szórnak a Szovjetunióra, az állítják, hogy a Szovjetunióval való kereskedelmi kapcsolatok egyoldalúak és, hogy függetlenségünket nem az imperialisták, de a Szovjetunióval szemben kell megvédeni. Mindez arcátlan hazugság, ellenséges rágalom egy szem igazság nélkül. Az igazság az, hogy a Szovjetunió nemcsak hogy felszabadított a Horthy fasizmus és a német imperializmus alól, hanem a háború után, mikor országunk kifosztva hevert a Szovjetunió mellék állt, a teljes egyenlőség alapján kötött velünk szerződéseket és ezt a politikát ma is folytatja. Aztán vannak olyanok is akik konfliktust igyekeztek teremteni a proletár nemzetköziség és a magyar hazafiság között. Mi kommunisták magyar hazafiak vagyunk, de kategorikusan kinyilvánítjuk, hogy nem vagyunk nacionalisták. Mi épp ezért elítéljük azokat, akik a sovinizmus mérgét hintik ifjúságunk között és akik visszaélve a demokratikus szabadsággal melyet az állam biztosít a dolgozó népnek, nacionalista jellegű tüntetéseken vesznek részt. Mi hazafiak vagyunk, de egyúttal proletár internacionalisták is."

A beszédnek rettenetes hatása volt: olaj volt a tűzre. Fröcsögött az éveken át szajkózott semmit nem mondó, megunt, üres kommunista frázisoktól, aminek semmi köze nem volt ahhoz, ami az utcán történt. Utána egyre gyakrabban hallható: "Vesszen Gerő!"

A Rádiónál már javában áli a harc, mikor a felkelők elfoglalják a pári aljának. a Szabad Népek a székházát este 10 óra tájban. Összetörnek és az utcára hajigálják a szerkesztőség berendezéseit, iratait és a kommunista ideológia "bibliáit". a Marx-, Engels-, Lenin- és Sztalin köteteket, melyeket később meggyújtanak. Felgyújtják az épületben lévő könyvesboltot és leverik az épület homlokzatáról a gyűlölt, hatalmas 5 ágú vörös csillagot. A neonfelíráshból. SZABAD NÉP, csak annyit hagynak meg. A NÉP. Révai József, a párt egyik főideológusa, aki a lap másnapi számának felülvizsgálatára érkezett a szerkesztőségbe, csak egy hátsó kijáraton át tud kimenekülni, miközben sortűz elrendelésével fenyegetőzik.

Gerő Ernő tárgyalásokat folytat Andropov szovjet követtel és Hruscsovval a szovjet katonai beavatkozás szükségességéről. Ezt követi a Szovjetunió Kommunista Pártja elnökségének esti ülése, melyen Hruscsov javasolja a beavatkozást. Az elnökség ezt a javaslatot - Mikojan kivételével - egyhanguan támogatja. A szovjet beavatkozás nem vár sokáig magára. a 92. páncélos hadosztály tankjai Ceglédre és a 2. mechanizált hadosztály részei Székesfehérvárról még az esti órákban megjelennek Budapesten és az éjszaka folyamán beavatkoznak a harcokba.

Igy lett 1 nap alatt az eredetileg jelszó nélküli, némának tervezett felvonulásból rendszer elleni tüntetés, később a Rádiónál forradalom, majd a szovjet katonai beavatkozással szabadságharc.

S miközben a fővárosban ilyen történelmi jelentőségű események zajlottak, a Rádió este 10 óra 03 perckor az alábbi híradással tájékoztatja az ország lakosságát a budapesti eseményekről.

"Budapesti fiatalok ma délután a Parlament elé vonultak. Az esti órákban Nagy Imre elvtárs szölt a fiatalokhoz. - Nagy Imre elvtárs jelenleg tárgyal az ifjúsági küldöttekkel és több képviselövel."

Október 24 (szerda)

A Kossuth Rádió hajnal 4 óra 30 perckor megkezdi műsorát és a következő közleménnyel tájékoztatja az ország lakosságát az előző napi budapesti eseményekről:

"Fasiszta, reakciós elemek fegyveres támadást intéztek középületeink ellen és megtámadták karhatalmi alakulatainkat. A rend helyreállítása érdekében további intézkedésig tilos minden gyülekezés, csoportosulás és felvonulás."

A Kommunisták Pártja hajnali határozata megerősíti Gerö Ernőt a párt főtitkári székében, de engedve a közhangulatnak Nagy Imrét bízza meg a miniszterelnöki tárca ellátásával. Ugyancsak hajnalban a kormány a Szovjetunióhoz fordul katonai segítségért a rend helyreállítása érdekében. Az erről szóló rádiójelentés reggel 9 órakor azonban nem említi, hogy e kérés előterjesztése Nagy Imre utasítására történt vagy még a megelőző kormány döntött-e így? A rádiójelentés szerint "kormányzati szervek ... a Varsói Szerződés értelmében a Magyarországon tartózkodó szovjet alakulatokhoz fordultak" Nagy Imre egy későbbi interjújában a leghatározottabban tagadta, hogy neki e kérelem előterjesztésében a legkisebb része is lett volna.

A kora reggeli órákban újabb szovjet harcokoszlopok érkeznek Budapestre. A felkelők feldöntött villamosokból, tehergépkocsikból, fémhordókból, utcakövekből barikádokat emelnek a Baross téren, a Boráros téren, a Széna téren, a MórícZ Zsigmond körtéren, illetve a VII, VIII. és a IX. kerület szűk utcáiban. Szovjet páncélosokat benzines palackokkal (Molotov-koktél) tesznek harcképtelenné, mire azok a tankágyúkkal válaszolnak. Súlyos épületkárok keletkeznek elsősorban a Nagykörúton és a Rákóczi úton. A tankok által szétkergetett felkelők szűk utcákba menekülnek, ahová a tankok nem tudják őket követni, illetve nem merészkednek, hogy aztán később ismét nagyobb harcoló csoportokban egyesüljenek. A szovjet csapatok mellett jóformán csak az AVH egységei harcolnak. A felkelők csak e napon, éjfél után, jutnak nagyobb mennyiségű fegyverhez és lőszerhez a fegyvergyárakból, raktárakból, laktanyákból. A Rádió délelőtt 10 óra tájban került a felkelők kezébe. Az épületet ugyan elfoglalják, de céljukat nem érik el: az adást ugyanis reggel 7 óra 30 perc tájban Lakihegyen keresztül átkapcsolták a Parlamentbe.

A Rádió reggel 8 óra 45 perckor újabb közleményben jelenti be, hogy a Minisztertanács azonnali hatállyal életbe lépteti a statáriumot, mely a hatáskörébe tartozó bűncselekményeket halállal bünteti. Azonban, mint a hajnali gyülekezési tilalom bejelentésnek, ennek sincs semmi hatása az utcai harcokra. Ugyancsak hatástalan marad Nagy Imrének délben 12 óra 10 perckor a magyar néphez intézett szözata, melyben a statáriális eljárás alól mentességet ígér a felkelőknek, ha beszüntetik a harcot és délután 2 óráig leteszik fegyvereiket. A kormány később a végső magadás határidejét délután 2 órától este 6 órára módosítja. Ez is hatástalan marad, akárcsak azok az ismételt beolvasott hírek, hogy a fegyveresek itt is, ott is megadták magukat és fehér zászlókat lobogtatnak. Mindenki érzi, hogy egy átlátszó trükkről van szó: így akarják az ellenálló csoportokat megadásra csábítani. A központi irányítás bizonytalanságát, tájékozatlanságát és határozatlanságát tükrözi az is, hogy a rádió egyik percben "ellenforradalmi hordákról" beszél, röviddel utána pedig arról, hogy a Parlamentben fogadták a "tüntető fegyveresek küldöttségét"

akikből pereceken belül ismét "gyilkos banditák" lettek. A teljes fejtelenség jele az is, hogy a rádió kezd magánüzeneteket is beolvasni, melyben anyák kéri gyermekeiket, hogy térjenek haza.

Este 20 óra 45 perckor kerül sor Kádár János rádióbeszédére, melyben "izzó haraggal" "ellenforradalmi reakciós elemek" támadásáról beszél "népi demokratikus rendünk, a munkásosztály hatalma ellen". E beszédnek sincs csillapító hatása a közkedélyre, hiszen a harcokat úgy jellemzi, hogy azt "belső karhatalmunk, rendőrségünk hősi bátorságot tanúsító fiai, volt partizánok vívják a testvéri és szövetséges szovjet katonák támogatásával"

Az Egyesült Izzóban megalakul a főváros első munkástanácsa.

A késő esti híradások szerint a kormány ura a helyzetnek, de beismerik, hogy újabb helyeken tört ki a harc. A Soroksári utat a felkelők lezárják. Egy szovjet tankot kilőnek, a többi visszavonul. Ekkor már több mint 24 órája áll a harc és az egész nemzet előtt nyilvánvaló, hogy a felkelőket a kormány és a behívott szovjet katonai erők felszámolni nem tudtak. E napon ébredt saját erejének tudatára nemzetünk! E nap volt forradalmunk legveresebb napja: a Központi Statisztikai Hivatal sokáig szigorúan titkos kimutatása szerint 210-en haltak meg, többségük nyilván a Rádiónál.

És ez volt az a nap, mikor országszerte, szinte egy vezényszóra a vezető funkcionáriusok - akik joggal tartottak a népharagtól - eltűntek, hogy csak november 5-e, 6-a után bukkanjanak fel.

Október 25 (csütörtök) - a budapesti "véres csütörtök"

A Rádió hajnal 4:30-kor közli, hogy "az ellenforradalmi bandákat lényegében felszámoltuk". 5:30-kor közlik, hogy "a párt és a kormány szilárd ura a helyzetnek". 6:23-kor pedig azt jelentik, hogy "az ellenforradalmi erők szét vannak verve - csak itt-ott működnek meg kisebb fegyveres csoportok és orvlövők". A valóságban azonban az utcai harcok folytatódnak. Szovjet tankok minden provokálás nélkül összelövik a Ferenc-körút házait az Üllői út és a Boráros-tér között. (Fegyveres ellenállók ezen a környéken akkor még csak a Corvin-közben voltak.) E napon kb. 6 szovjet hadosztály lép az ország területére Kárpátalja felől és eléri a Sárospatak-Nyíregyháza vonalat. 25-re virradó éjjel a Kilián laktanya tisztjeinek egy része támadást intéz a Corvin-közi civil fegyveresek ellen. A Corvin-köziek röviddel azután megtámadják a laktanya épületét. A Honvédelmi Minisztérium a 29 éves, volt partizán, Maletter Pál ezredest küldi egy 5 tankból álló egység ellen a laktanya felmentésére. Rövid tűzharc után kihallgatja az elfogott felkelőket, majd tűzszünetet felajánlva szabadon engedi őket. A felkelők elfogadják az ajánlatot. A laktanyára kiteszik a Kossuth címet és ettől kezdve a Corvin-köziek és a Kilián laktanya honvédjei együtt harcolnak a szovjet csapatok ellen.

Reggel a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának két tagja, Anasztaz Mikojan és Mihail Szuszlov, a párt főideológusa érkezik Hruscsov megbízásából a tököli orosz katonai repülőtérre a magyarországi helyzet kiértékelésére. Páncélautóval mennek az Akadémia utcai pártközpontba, ahol meghallgatják Gerő Ernő és Nagy Imre egymástól teljesen eltérő helyzetjelentését és a helyzet megoldására vonatkozó javaslatát. A szovjet delegáció Nagy Imre elképzelése mellett foglal állást. Ezt követően a Párt Politi-

kai Bizottsága a délelőtti órákban felmenti Gerő Ernőt a párt főtitkári tisztsége alól és Kádár Jánost bizza meg a párt vezetésével. 15:18-kor kerül sor Kádár rádióbeszédére, mikor is mint a MDP új főtitkára mutatkozik be. Beszéde az elmúlt napok eseményeit, mint "népellenes, ellenforradalmi elemek" támadását értékeli a népi demokrácia államhatalma ellen. Az ő üzenetét követi Nagy Imre rádióbeszéde, aki ugyancsak "ellenforradalmár felbujtók" fegyveres támadásáról beszél, az utcai harcok beszüntetéséért apellál és bejelenti, hogy a harcok megszüntetésével a beavatkozó szovjet katonai erők kivonása késedelem nélkül meg fog történni.

A nap legfontosabb és a forradalom talán legtragikusabb eseménye a Parlament előtt zajlott le:

Az Astoria Szálló előtt, a sarkon álló három szovjet tank legénysége és az őket körülvevő kisebb tömeg baráti beszélgetésével kezdődik. Oroszul is tudó fiatalok próbálják a szovjet katonáknak megmagyarázni, hogy ez nem fasiszta lázadás, hanem népfölkelés, hogy ez nem az oroszok ellen irányul, akiket a nép barátainak tekint, hogy a nép a jogaiért harcol és ne emeljenek fegyvert a magyarra stb. A fiatal szovjet katonák eleinte nem sok hajlandóságot mutatnak a tárgyalásra, de aztán elfogadják a felajánlott cigarettákat és ajándékokat és engedik, hogy virággal díszítsék a tankokat és, hogy gyerekek is felmászhatnak hozzájuk. Miután megszületett a teljes egyetértés, a tömeg, élén a három szovjet páncélossal, lassan elindul a Parlament felé.

Mire a Parlament elé érnek, számuk eléri a tízezret. Tovább folyik a barátkozás a Parlament falainál álló szovjet tankok és páncélozott járművek legénységével: civilek másznak fel a tankokra és tüznek nemzeti színű zászlókat a szovjet járművekre. És ekkor teljesen váratlanul a Földművelésügyi Minisztérium tetejéről, majd az Építésügyi Minisztérium és a Kossuth Lajos szobor mögötti, akkori Országház Litterem tetejéről is a tömegbe lőnek. Percek alatt a halottak tucatjaival telik meg a tér. Az egész vérengzés 10 percre sem tart. A Parlament épületének külső biztosítására, az előbb említett épületek padlasterén és felső emeleten AVH-sok helyezkedtek el és nyitottak tüzet Piros László belügyminiszter utasítására. Mikor erről Nagy Imre tudomást szerez, Piros belügyminisztert azonnal leváltja. A Parlament előtti vérengzés híre futótűzként terjed el a fővárosban és a bosszútól eltelt tömeg valóságos "embervadászatba" kezd az AVH egyenruhás tagjai ellen, ami néhány helyen lincselésre vezet.

E napon forradalmi megmozdulások kezdődnek vidéken is: mindenünnen leverik a gyűlölt vörös csillagot, sárba tapossák az elhajigált párttagsági könyveket, lelkes népgyűléseken vállalnak teljes szolidaritást a budapesti harcosokkal és először szólalnak meg a különböző vidéki rádióadások. E napon szélesedik a budapesti forradalom általános nemzeti felkeléssé. Győrben a tüntetők a politikai foglyokat kívánják a börtönből kiszabadítani. A börtönőrök tüzet nyitnak: 4 halott és számos sebesült a következménye.

Október 26 (péntek) - a mosonmagyaróvári vérfürdő napja

Az utcai harcok tovább folytatódnak. A Kossuth Rádió 4:30-kor egész napos kijárási tilalmat jelent be, amit 1 óra múlva módosítanak úgy, hogy a kijárást 10 és 15 óra között engedélyezik. Szovjet páncélosok elsősorban a Corvin-köz és a Kilián laktanya körül kialakult ellenállást igyekeznek felszámolni - eredménytelenül. Vidéken forradalmárok urai az egész nyugati határ területének és nagy sietséggel látnak a vasfüggöny maradványainak eltakarításához. Nyugatról befutnak az első segélyszállítmányok. Az országba

érkezett új szovjet csapatok elérik a Tisza vonalát. A csehek 4 hadosztályt vonnak össze az ország északi határa mentén.

Munkahelyeken szabad és titkos választással a dolgozók megválasztják a forradalmi munkástanácsokat. Két nap szünet után ismét megjelenik a Szabad Nép és szerkesztősége tüneményes pálfordulással közli, hogy "Kommunista lelkiismeretünket követve mélységesen elítéljük a karhatalmi szervek erőszakos fellépését. Követeljük az azonnali felelősségre vonást!" A rádió 16:13 perckor beolvassa a párt Központi Vezetőségének nyilatkozatát, mely a következő ígéreteket teszi:

- 1.) Új kormány alakítása a Hazafias Népfontra alapozva.
- 2.) Tárgyalások a Szovjetunióval a szovjet csapatok visszavonásáról és a két ország kapcsolatainak a teljes egyenlőség alapján való rendezéséről.
- 3.) Helyesli a munkástanácsok megválasztását és fizetésemelést javasol.
- 4.) Teljes amnesztia a harcokban résztvevőknek - ha este 10 óráig leteszik a fegyvert.
- 5.) Az ezután is harcolókat "kíméletlen megsemmisítéssel" fenyegetik.
- 6.) "A rend helyreállítása után" "az egész néppel folytatott eszmecsere útján" egy nemzeti program előkészítése.

Ezt követően, a kora esti órákban beolvassák az Elnöki Tanács amnesztia rendeletét, amely ugyancsak este 10 órában jelöli meg a fegyverletétel időpontját. Ez a felhívás is eredménytelen marad. A 12 éven át állandóan hazugsággal etetett fiatalok nem hisznek a kommunista kormánynak és változatlanul folytatják a harcot a statárium és teljes kijárási tilalom ellenére is.

Szegeden a diákbizottság elfoglalja a Városházát, a Rádiót, a szerkesztőségeket és egyes laktanyákat. Miskolcon a Diósgyőrből elindult tömeg a Megyei Rendőrkapitányság előtt, az előző éjjel letartóztatott diákok szabadon bocsátását követeli. A diákokat azonban a tüntetők megérkezése előtt a rendőrség hátsó kapuján szabadon engedték. Így a tüntetők nem találnak rabokra és azt hiszik, hogy megölték őket. Megtámadják a kapitányságot. Sortűz - több halott. A legkegyetlenebb vérontás azonban Mosonmagyaróvárott történik. Itt a tüntetők, mintegy 500-an, a határőrlaktanya elé vonulnak és fegyvertelenül és minden támadó szándék nélkül követeli az épületen lévő vörös csillag eltávolítását és a nemzeti lobogó kitűzését. Dudás István AVH-s százados minden figyelmeztetés nélkül a tömegbe lövet - még kézigránátokat is használnak! 5 perc alatt 103 sebesült fekszik a laktanya előtti téren. Még a mentőszolgálat segítségét is megakadályozza Dudás, aki ezután laktanyáját, embereit magára hagyva, családotul, fejvesztetten menekül Szlovákiába.

E napon válik nyilvánvalóvá az egész országban, hogy a hatalom kicsúszott a kommunista kormány kezéből. A rendszer, mint egy kártyavár omlik össze országszerte, komolyabb ellenállás nélkül. A múlt hangadó és véresszájú funkcionáriusai vagy kapitulálnak, vagy eltűnnek. A modern történelem aligha ismer még egy ilyen diktatúrát, amelyik, mint egy szappanbuborék foszlott semmivé, pedig Rákosiék propagandája hazánkban mint a "szocialista tábor erős bástyáját" emlegette kérkedve ...

Október 27 (szombat) - új kormány alakulásának napja

A Rádió 11 óra 18 perckor jelenti, hogy Nagy Imre vezetésével új kormány alakult, régi, nem kommunista politikusok bevonásával. Ezek között volt Tildy Zoltán volt köztársasági elnök és Kovács Béla, a Kisgazdapárt volt főtitkára, aki 1947-ben szovjet elle-

nes összeesküvés vádjával hurcoltak a Szovjetunióba és nem sokkal a forradalom kitörése előtt engedtek haza. Miután azonban még mindig megtartottak néhány sötét multu kommunistát (Apró Antal, Janza Károly, Münnich Ferenc, Czottner Sándor), a felkelőket ez az újabb sakkhúzás sem elégítette ki: tovább folytatják a harcot. A forradalmárok harci ereje óráról-órára növekszik újabb katonai egységek átállásával és nehéz fegyverekre is szert tesznek. E napon két szovjet hadosztály vonul át Budapesten a Dunántulra anélkül, hogy a pesti harcokba beavatkoznának. Feladatuk a Dunántúlon létesített és Nyugatra irányított atomrakéta telepek biztosítása. A forradalmárok egész dél-Ferencvárost megtisztítják az oroszoktól. Ismét egész Budapesten működik a telefon.

15 óra 03 perckor közli a Rádió Janza Károly honvédelmi miniszter parancsát, "hogy a katonai egységek szünet nélkül folytassák a fegyveres góccok felszámolását". E naptól kezdve megkezdődik az AVH-karhatalom egy részének rendőri egyenruhába való bújtatása és hamis igazolványokkal való ellátása. A párt Katonai Bizottsága - melyet október 23-án éjjel, Gerő Ernő utasítására régi sztálinistákból szerveztek - e napon kidolgoz egy tervet az egyik legsikeresebb és legnagyobb felkelő csoport, a Corvin-köziek felszámolására. (A bizottságnak Apró Antal a vezetője és tagja Czinege Lajos is, Kádár későbbi, korrupt honvédelmi minisztere.) A terv szerint a Corvin-közt és környékét szovjet repülőgépekkel kérik majd bombáztatni, majd a föld alatti csatorna segítségével a Corvin-mozit aláaknázzák és felrobbantják. Amikor e tervet jóváhagyás végett Nagy Imre elé terjesztik, ő azt egész akciót letiltja. A bizottság ezután Nagy Imre és a törvényes kormány kiiktatása céljából egy katonai puccs által történő hatalom átvételre szervezkedik, hogy katonai diktatúrával teremtsen "rendet" az országban. Az összeesküvőknek nyilván voltak szovjet támogatói: e naptól kezdve ugyanis több repülőn, a Szovjetunióból Magyarországra érkeznek megbízható katonai és civil káderek, akiket még Rákosi "fénykorában" küldtek Moszkvába továbbképzésre. Megjelenésük a párton belüli összeesküvők csoportját erősíti.

Dél-Budapestre befutnak a vidéki termelőszövetkezetek első élelmiszerszállítmányai. A parasztság ingyenesen és a még fennálló harcok veszélyével mit sem törődve gondoskodik a főváros és nagyobb ipari városok élelmiszer ellátásáról. Ragyogó szimbóluma ez a város és falu nemzeti egységének forradalmunk ügye érdekében! Vidéken kezdetét veszi az erőszakkal összetákoltsz-ek feloszlása, ha ezt a szövetkezeti tagság többsége így kívánta.

Október 28 (vasárnap) - tüzszünet bejelentésének napja

28-ra virradó éjjel a Corvin-közi szabadságharcosok levelet kapnak Kumenov szovjet ezredétől, melyben szabad elvonulást és amnesztiát ígér. A Corvin-köziek visszautasítják a megadásra szóló felhívást és követelik a szovjet csapatok Magyarország területéről való visszavonását. Az utcai harcok lecsendesednek, de itt-ott még folynak. A Megyeri úton több szovjet gépkocsit felgyújtanak. E napon a pesti harcokban bevetett szovjet páncélos alakulatok teljesen felmorzsolódnak. Demokratizált orosz katonák nagy számban szöknek meg alakulataikról. Egyes helyeken egész szovjet egységek csatlakoznak a forradalmárokhoz. A Magyar Néphadseregből egész hadosztályok állnak át a felkelőkhöz. A Honvédelmi Minisztériumban a vélemények megoszlanak: míg a fiatal tisztek zöme a forradalommal szimpatizál, a magasabb rangú tisztek egy része - jobbára mundérba bújtatott régi pártfunkcionáriusok - a forradalom ügyét szabotálja. E napon pl. több hadosz-

tályt az ország területén úgy szétszórják, hogy azok megszűnnek hatékony hadműveleti egység lenni.

Délben a Kossuth Rádió bejelenti, hogy a kormány "elrendeli az általános tüzszünetet. Utasítja a fegyveres erőket, hogy csak akkor tüzeljenek, ha őket megtámadják" - A párt vezetősége (rég neve: MDP) alatti utolsó ülésén több határozatot hoz, mellyel azonosítja magát a forradalom fő célkitűzéseivel! - 17 óra 25 perckor Nagy Imre rádióbeszédben jelenti be a tüzszünetet, a Nemzetőrség felállítását, a szovjet kormánnyal történt meg egyezést a szovjet csapatoknak Budapest területéről való kivonásáról, az AVH feloszlatását, a Kossuth-címer visszaállítását és március 15-e ismét nemzeti ünneppé való nyilvánítását. Utólag teljes büntetlenséget ígér a fegyveres harcokban résztvevőknek.

Az új kormány első minisztertanácsában határozatot hoznak a szövetkezetbe való kényszerítés végrehajtásának felfüggesztéséről, a kisiparosok anyagellátásának felülvizsgálatáról, valamint a más tankönyvekben fellelhető, személyi kultusszal kapcsolatos részek helyesbítéséről. A külügyminiszter (Horváth Imre) bejelenti, hogy Ausztria, Svájc és az USA, valamint a szovjet blokk államai Románia és Bulgária kivételével segítséget ajánlottak fel hazánkknak. A minisztertanács a felajánlott segítséget köszönettel elfogadja.

A rádió és a sajtó hangja is teljesen megváltozik. Országszerte szabadon választott forradalmi munkástanácsok és nemzeti bizottságok egy sor politikai és gazdasági követeléssel állnak elő: a társadalmi élet teljes demokratizálását, további változtatásokat a kormányban, a Varsói Szerződésből való kiválásunkat, Magyarország semlegességét, szabad választásokat, teljes szólás-, sajtó-, és gyülekezési szabadságot követelnek. E követelések már letagadhatatlanul egy több párt rendszeren alapuló, nyugati demokratikus politikai elrendeződés utáni általános vágyat tükröznek. E napon válik bizonyossá ország-világ előtt, hogy győzött a forradalom!

Az esti órákban szovjet páncélautón a tököli katonai repülőtérről megy a kompromittált vezető káderek kis csoportja: Gerő Ernő a párt volt főtitkára, Hegedűs András volt miniszterelnök, Bata István volt honvédelmi miniszter - a villamos kalauzból vezérezredessé előléptetett pártkader és a tömegbe lövő Piros László volt belügyminiszter. Onnan menekítik őket Moszkvába.

Október 29 (hétfő) - A szuezi háború kitörésének napja

A kora reggeli órákban tárgyalások kezdődnek a honvédség tisztjei és a felkelők képviselői között a nemzetőrség felállításáról. A Honvédség le akarja fegyverezni a 20 éven aluliakat, mely javaslatot a Corvin-köziek elutasítják. Az elképzelés az, hogy a nemzetőrség fele részben forradalmárokból, másik fele honvédekből és rendőrökből álljon. Megkezdődik a szovjet csapatok Budapestről való kivonása. A visszavonuló szovjet erők és a szabadságharcosok között különösen heves harcokra kerül sor a Corvin-köz környékén, ahol több tankot ismét kilőnek. (Az immár 5. napja tartó utcai harcokban a felkelők kb. 200 tankot tettek harcképtelenné, ami hozzávetőleg egy szovjet páncélos hadosztálynak felel meg.) Az orosz katonaság azonban csak a főváros belső területéről vonul ki és a Soroksár és Pestszentlőrinc közötti út déli oldalán új tüzelőállást épít ki kb. 2 km hosszúságban és 500 m mélységben.

Nagy Imre a pártközpontból a Parlamentbe költözik. A Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága elhatározza, hogy a Sztalin-hídat Árpád-hídnak, a Sztalin utat Magyar Ifjúság útjának, a Sztalin teret pedig Dózsa György útnak neveik el. - Az élelmiszer üzletek és pékségek gondoskodnak a lakosság kielégítő ellátásáról. - A postások is megkezdik az esedékes nyugdíjak kézbesítését, de a bányavidékek munkástanácsai sztrájkot hirdetnek, amíg a szovjet csapatok el nem hagyják hazánk területét. - A XX. kerületi pártházban felállítják a nagy hatótávolságú "Róka Rádiót" melynek adásait egész Nyugat veszi.

A párt lapja, a Szabad Nép, mely 12 éven át a szovjet talpnyalás hazai szócsöve volt, vitába száll a Pravda "Népellenes kaland összeomlása Magyarországon" című cikkével, mely "az angol és amerikai imperialisták aknamunkája" eredményének minősíti a pesti nép felkelését. De ellenséges hangon elemzi a magyar eseményeket a kelet-német, a csehszlovák, a román és a bolgár sajtó is. Más véleményen van azonban Tito, a jugoszláv párt vezetője és Gomulka a lengyel párt új főtitkára. Tito szerint "Jugoszlávia dolgozó népei teljes egészében megértik a magyar népnek a múlt hibái és bűnei miatti elkeseredését". Gomulka szerint a magyar nemzeti kormány programja "megfelel a magyar nép, az egész béketábor érdekeinek".

A nemzetközi politikában e napon a forradalom ügye szempontjából két vészjósló esemény történik:

- 1) Az Egyesült Nemzetek Szövetsége (ENSZ) elnapolja a magyar ügy tárgyalását,
- 2) A késő délutáni órákban, a Sinai-félszigeten Izrael megtámadja Egyiptomot és ezzel kitör a szuezi háború.

Utóbbi egy csapásra kiszorítja Magyarországot a világpolitika érdeklődésének közép-pontjából és a világlapok címlapjáról: forradalmunk hírei másodrendű eseménnyé degradálódnak. De talán még ennél is tragikusabb az ami a titkos diplomácia útvesztőiben történt az utolsó három napon. John Foster Dulles, az USA külügyminisztere, két nappal ezelőtt már október 27-én a Kreml tudomására hozza, hogy "az USA nem tekinti Magyarországot vagy a szovjet blokk bármely államát potenciális katonai szövetségesének". Október 28-án Henry Cabot Lodge, az USA ENSZ-fődelegátusa gondoskodik arról, hogy Dulles üzenete az ENSZ-ben is ismert legyen. Október 29-én pedig az USA moszkvai nagykövete, Charles Bohlen közli Hruscsovval, hogy Dulles két nappal ezelőtti nyilatkozatával Eisenhower, az USA elnöke is egyetért. Ezzel az USA, a magyar eseményekkel kapcsolatban teljes politikai érdektelenségét deklarálta! Azaz szabadságharcunk ügyét az ENSZ is és az USA is már ekkor cserbenhagyta.

Október 30 (kedd) - A Köztársaság-téri pártszékház ostroma és Mindszenty kiszabadulásának napja

Reggel a Kossuth Rádió közli, hogy az elmúlt éjjel nyugalom volt az egész országban. A Honvédelmi Minisztérium közli, hogy folyik a szovjet erők kivonása Budapestről. Több budapesti gyárban megkezdik a munkát.

A Köztársaság-téri pártházat vigyázó három szovjet páncélos a megelőző nap eltávozik. Az október 23-án idevezényelt 48 AVH-st ekkor már rendőrruhába öltöztették. Reggel egy kisebb fegyveres csoport behatol a pártházba az AVH foglyai után tudakozódni. Előbb kézigránátot dobnak rájuk, majd a lépcsőházban löni kezdik őket. A kimenekült felkelők a téren elmondják, hogy mi történt az épületben. Ezzel 10 óra tájban elkezdődik a pártház ostroma, mely kizárólag az ott meghúzódó, gyűlölt, kék-parolis

AVH-karhatalom ellen irányult. Az ostrom során az AVH tűz alá veszi még a vörös-keresztes zászlókkal érkező mentőszolgálat személyeit is akik a téren fekvő sebesültek elszállítására érkeztek. Az ostromlók oldalán előbb egy, majd négy vagy öt T-34-es lövi az épületet. a harcot végül is az a hat magyar páncélos dönti el, akiket a Róbert Károly körüti laktanyából vezényeltek a pártház felmentésére. Délután 2 óra tájban azonban ezek a tankok is az ostromlók oldalára állnak és ez megpecsételi a védők helyzetét. Azok vagy megszöknek, lebújnak vagy megadják magukat. Az előző órák eseményei által felbőszült tömeg ellepi a pártházat és a foglyok egy részét az épület elé kiharcolva meglin-cseli. A pártházban lévő mintegy 100 ember közül 25 veszi életét, közülük 18-an AVH-sok.

14 óra 28 perckor Nagy Imre szenzációs bejelentést tesz: "a nemzeti kormány, az MDP elnökségével egyetértésben" megszünteti az egypártrendszeres kormányzást és visszaállítja a több párt együttműködésen alapuló koalíciós kormányzást - eleget téve ezáltal a két nappal ezelőtti követeléseknek. Ugyancsak bejelenti, hogy a nemzeti kormány haladéktalanul megkezdi a tárgyalásokat a Szovjetunió kormányával a szovjet csapatoknak az egész ország területéről való kivonásáról. - Nagy Imre után Tildy Zoltán, államminiszter közli az országgal Magyarország ENSZ delegátusának, Dr. Koós Péternek a visszahívását, aki valójában szovjet olajmérnök volt, magyarul sem tudott és igazi neve Lio Konduktorov volt. (Azaz hazánkat hosszú ideig egy szovjet állampolgár képviselte az ENSZ-ben, amiről a magyar nép semmit sem tudott, de Tildy igen!) - Erdei Ferenc miniszterelnök-helyettes beszéde után Kádár János a következőket mondja: "azokban a döntésekben, amelyekben a Minisztertanács elnöksége ma határozott, a Magyar Dolgozók Pártjának elnöksége minden egyes tagja egyetért!" (Az évtized legnagyobb hazugsága!)

15 óra 05 perckor beolvassák a Rádió Forradalmi Bizottságának nyilatkozatát, melyben elismeri, hogy "A rádió hosszú évekig a hazugság szerszáma volt." "Hazudott éjjel, hazudott nappal, hazudott minden hullámhosszon." - 16 óra 45 perckor a Legfőbb Ügyészség Forradalmi Bizottmánya közli, hogy a felkelésben való részvétel miatt fogvatartottakat szabadon bocsátják.

E napon a szovjet kormány a maga nemében egyedülálló és feltűnést keltő nyilatkozatot tesz, melyben önkritikusan elismeri, hogy a Szovjetunió és az európai népi demokratikus országok közötti viszonyban a múltban történtek "egyes hibák". Elismerik, hogy megsértették az egyenjogúság elvét és hajlandók levonni a szükséges következtetéseket. A nyilatkozat szerint "... a szovjet kormány kész tárgyalásokba bocsátkozni . a szovjet csapatok Magyarországi tartózkodásáról." E nyilatkozatot hozzák magukkal Mikojan és Szuszlov akik Moszkvából ismét Budapestre érkeznek és a Parlamentben tájékoztatják élő szóval Nagy Imrét kormányuk engedékeny álláspontjáról. - Késő délután, a miskolci rádión keresztül. A Szabolcs-Szatmár megyei forradalmi munkástanács meg azt jelenti, hogy az oroszok Záhonytól vonulnak kifelé az országból.

Az angol és francia kormány közös ultimátumot intéz Egyiptomhoz, melyben kilátásba helyezi, hogy "biztonsági okból" saját csapataikkal szállják meg a Szezei-csatorna övezetét. (Ciprus szigetén ekkor már készenlétbe állott egy angol-francia expedíciós haderő.) Az ultimátum következő nap hajnalban jár le. A szezei kaland kiagyalói terveikbe az USA kormányát be sem avatták és elvárták, hogy legrosszabb esetben semleges marad.

E nap nagy eseménye még a nemzeti ellenállás lelki vezetőjének, Mindszenty József bíborosnak a szabadon bocsátása. Börtönbüntetését 1955-ben háziőrizetre változtatták és a Börzsönyben lévő, felsőpetényi Almássy-kastélyban tartották az AVH felügyelete alatt 17 óra tájban AVH-s őrsége szabadnak nyilvánítja. Este 21 óra tájban, a közeli rétsági páncélos ezred tiszti küldöttsége jön érte Pálinkás-Pallavicini Antal őrnagy vezetésével és kísérik laktanyájukba, ahol az éjszakát tölti.

Október 31 (szerda) - A szovjet pártvezetőség pálfordulása és Mindszenty Budapestre érkezésének napja

Mindszenty bíboros a rétsági páncélosok egy osztaga és felkelők kíséretében reggel 9 órakor Budapestre érkezik. Útja valóságos diadalmenet: a környező falvak, Vác és Újpest lakossága újjongva fogadják. (Pálinkás őrnagyot Mindszenty Budapestre hozataláért 1957. december 10-én kivégzik.)

Elmúlt éjjel döntő tanácskozások színhelye a moszkvai Kreml: a szovjet pártvezetőség egy esetleges katonai beavatkozás kérdését vitatja Molotov, Sztalin egykori külügyminisztere és Zsukov hadügyminiszter a beavatkozás mellett érvel Hruscsov habozik. A tanácskozásba meghívják a kínai pártvezér, Mao Ce-tung bizalmasát, Liu Saocsi-t is, aki akkor éppen Moszkvában tartózkodik. Ő a beavatkozás ellen foglal állást. E kérdés megtárgyalására a szovjet vezetők e napon még egyszer összeülnek. Ekkor már tudomásuk van a szuezi krízissel kapcsolatos legújabb hírekről, ahol angol és francia katonai erők csatlakoznak Izrael Egyiptom elleni háborújához és megkezdik a Szuezi-öböl megszállását. Ugyancsak ismeretes előttük az USA meglepően gyorsan nyilvánosságra hozott hivatalos nyilatkozata a szuezi ügyben, mely elítéli szövetségeseinek katonai agresszióját és annak azonnali leállítását követeli. Ezt Moszkvában mint a Nyugat megosztottságát értékelik és a benyomás az, hogy mintha Eisenhower elsősorban a Közel-Keleti térség békéje és nyugalma érdekelné. Ilyen külpolitikai háttérrel érthető, hogy a szovjet vezetők 2. tanácskozásán megszületik a döntés a magyar "ellenforradalom" leverésére. (Ez az állásfoglalás homlok egyenest ellenkezik a megelőző napi szovjet kormány-nyilatkozattal.) Az új döntésről tájékoztatják még elutazása előtt a kínai elvtársat is, aki azt ellenvélemény nélkül tudomásul veszi.

A rádió hajnalban az előző napi szovjet kormánynyilatkozat beolvasásával kezdi műsorát a reggeli hírek közlik, hogy az éjszaka csendesen telt. Maléter Pál lesz a honvédelmi miniszter és Király Béla a főváros katonai parancsnoka. A honvédség a Nagykörúton és a Rákóczi úton darus kocsikkal visszahelyezi a felborított villamosokat. Az esztergomi magyar páncélos hadosztály csatlakozik a felkelés ügyéhez. A honvédség sapkajelvényét a Kossuth címerre cserélik. A rangjelzéseket nem orosz módra a vállakon, hanem a zubbony hajtókáján kell majd viselni. - Bejelentik, hogy a magyar olimpiai csapat tagjai a Kossuth címerrel és fekete karszalaggal vesznek majd részt a Melbourne-i olimpián. 395 politikai rab szabadult ki Márianosztráról.

Az MDP Intézőbizottsága megszűntnek nyilvánítja a régi pártot és új pártot hív életre Magyar Szocialista Munkás Párt névvel. Szóba kerül a Varsói Szerződésből való kilépésünk ügye is. Kádár János a többséggel együtt a kilépés mellett szavaz.

A miskolci rádió, mely előző nap a szovjet csapatok kivonulását jelentette Záhonynál, a kora délutáni órákban pont az ellenkezőjét jelenti: nagy szovjet erők léptek az ország

területére Záhonytól és Nyíregyháza irányában vonulnak Nagy Imre Andropovval a szovjet budapesti követével tárgyal erről és felhívja a figyelmét, hogy a történetek a Varsói Szerződés megszegését jelentik! E szerződés vonatkozó fejezete ugyanis világosan ki mondja, hogy a "Varsói Szerződésben Egyesített Fegyveres Erők elhelyezése a résztvevő államok területén csak az említett államok közötti megegyezés szerint ... történhet." Ilyen megegyezésről pedig a jelen körülmények között szó sincs. Ezek után megfontolás tárgyává kell, hogy tegye a Varsói Szerződés felmondását. - Ugyanezt mondja kora délután a Parlament előtt összegyűlt tömeghez intézett beszédében is, eleget téve ezáltal a nép három nappal azelőtt már hangoztatott követelésének. Táviratban kéri a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa elnökségének elnökét, hogy jelölje ki a szovjet katonai erők kivonásával kapcsolatos tárgyalásokra a szovjet küldöttséget, a tárgyalás helyét és időpontját - hivatkozva az előző napi szovjet kormánynyilatkozatra.

A csehszlovák és román újságok elítélő hangon írnak a magyarországi eseményekről. A RÚDĚ PRAVO kiértékelése szerint a "magyar nép drágán fog megfizetni ezekért a napokért". (Ebben igaza volt.) A lengyel ifjúsági szövetség távirata viszont homlokegyenest ellenkező érzelmekről tesz tanúbizonyságot. "A lengyel ifjak meghajtják fejüket azok előtt, akik életüket adták a magyar szabadságért"

November 1 (csütörtök) - A Magyar Népköztársaság semlegessége deklarálásának napja

Hazánk területére újabb szovjet katonai erők érkeznek, elsősorban páncélos alakulatok. A fővárosból kivont csapatok Budapest határában leálltak és védőállásokat építenek ki. A magyar katonai repülőtereket szovjet páncélos egységek veszik körül azzal az ürüggyel, hogy biztosítani kívánják a civil, szovjet állampolgárok és sebesülteik légi úton történő elszállítását. Dunántúlról is szovjet csapatmozdulatokról érkeznek jelentések. A magyar csapatok felé barátságos magatartást színelve, azok mindennemű mozgását meggátolják. Hazánk területén ekkor már 15 szovjet hadosztály tartózkodik. A harcok már mindenütt megszűntek és az ország joggal gyanítja, hogy a szovjet csapatokat csak átcsoportosították és azok kivonulására semmi jel nem mutat.

Hruscsov a magyar ügybe történő szovjet katonai beavatkozás politikai előkészítése érdekében egymás után tanácskozik a szovjet blokk pártvezetőivel. Először a lengyel határ közelében lévő Breszt városába repül, ahol a kelet-nemét és lengyel pártvezérekkel ismerteti a szovjet pártvezetés megváltozott döntését. A sztálinista Walter Ulbricht örömmel fogadja a hírt. A reform-kommunista Gomulka először ellenzi a tervet, de aztán beadja a derekát. Hruscsov még aznap Bukarestbe repül, ahol a csehszlovák, román és bolgár elvtársakkal tárgyal. Itt nincs ellenvélemény, sőt a román pártvezér, Gheorghiu Dej még román katonai segítséget is felajánl. Hruscsov ezt politikai megfontolásból visszautasítja.

A főváros területén zavartalan a postaforgalom, sőt pénzküldeményeket is kézbesítenek. Új lapok jelennek meg. Kis Újság, Igazság, Magyar Szabadság, Népakarat (a Népszava helyett), Magyar Honvéd és még több más lap. A Magyar Ifjúság, az ifjúság munkások lapja a politikai bűnösök felelősségre vonását követeli. - Balatonszabadiiban végzett bemérések kiderítik, hogy a Petőfi Rádió adásainak már napok óta észlelt zavarását Csehszlovákiából a pöstyéni adóállomás végzi. - A Parlament parancsnoka elrendeli a vörös csillag leszerelését a Parlament tetejéről. - A tatai, győri, pápai és zalaegerszegi honvéd alakulatok csatlakoznak a forradalom ügyéhez. - Szovjet útlevéllel távozni akaró AVH-s

tiszteket tartóztatnak le a Ferihegyi Repülőtéren. - A Benczur utca Bajza utca, Dózsa György út és a Szondy utca házaiból kiköltöznek a szovjet állampolgárok. - A Magyar Írószövetség táviratban kéri a Béke Világtanács összehívását a magyar kérdés megtárgyalására. - A legtöbb budapesti ablakban gyertyák égnek a forradalom áldozatainak emlékére.

Nagy Imre a nap folyamán négy alkalommal is tárgyal Andropovval, a szovjet nagykövettel a szovjet csapatmozdulatokról és figyelmezteti, ha ezek tovább folytatódnak kormánya, akár egyoldalúan is, felmondani kényszerül a Varsói Szerződést. A harmadik tárgyalásra a minisztertanács tagjainak jelenlétében kerül sor, mikor is figyelmezteti a követet, hogy amennyiben ez az invázió nem áll le, a kormány az ENSZ segítségét fogja kérni. E tárgyaláson Kádár is jelen van és véleménye azonos Nagy Imréével! A negyedik alkalommal a követ arra kéri Nagy Imrét, hogy amennyiben szovjet részről hazarendelik a csapatokat, ne forduljon az ENSZ-hez. Nagy ebbe az alkuba belemegy. (Súlyos hiba volt ez, mert ezzel a maga részéről is hozzájárult a szovjet időt húzó, halogató taktikájához.) A követtel folytatott megbeszélések tartalmáról Nagy Imre értesíti valamennyi Budapesten akkreditált diplomáciai képviselőt vezetőjét.

Délután Nagy Imre összehívja az MSZMP vezetőségét és javasolja:

- 1) a Varsói Szerződés egyoldalú felbontását, melyet a Szovjetunió de jure (jogi alapon) és de facto (ténylegesen) is megszegett
- 2) Magyarország semlegességének a kinyilvánítását.

A pártvezetőség többsége - beleértve Kádár Jánost és Münnich Ferencet is - a javaslatokat elfogadja. Az ezt követően összeült minisztertanács ugyancsak magáévá teszi a javaslatokat. - Este 19 óra 50 perckor közvetíti a Szabad Kossuth Rádió Nagy Imre történelmi jelentőségű beszédét Magyarországnak népéhez, melyben bejelenti a Magyar Népköztársaság semlegességét és kéri "a közeli és távoli" országokat, hogy tartsák ezt tiszteletben. - 20 óra 24 perckor a kiszabadult Mindszenty bíboros szól röviden a "magyar haza valamennyi gyermekéhez" és bejelenti, hogy szükséges tájékozódás után "két napon belül a kibontakozás útjáról személyes szótartot intéz a nemzetnek." - 20 óra 50 perckor kerül sor Kádár János beszédére, melyben többek között a következőket mondja: *"Népünk dicsőséges felkelése lerázta a nép és az ország nyakáról a Rákosi uralmat, kivívta a nép szabadságát és az ország függetlenségét, amely nélkül nincs, nem lehet szocializmus."* - Kádár röviddel e beszéde után, Münnich Ferencsel együtt a szovjet követség felszólítására a követségre megy. Onnan a tököli szovjet repülőtérre, majd szovjet katonai repülőgépen Ungvárra viszik őket. (Csak november 4-én hajnalban kerülnek vissza Szolnokra.) - A nemzet a semlegesség kinyilvánítására várja feszülten a nyugati hatalmak válaszát.

November 2 (péntek - Halottak napja) - Az ENSZ-hez intézett segélykérés napja

Az oroszok megkezdték állampolgáraik egy részének - főleg tisztek hozzátartozóinak - Budapestről való elszállítását dunai hajókon Pozsonyba. Szovjet páncélosok körülveszik a szekszárdi magyar katonai repülőtérrel és felszállási tilalmat rendelnek el. E napon újabb szovjet egységek lépik át a határt és veszik birtokukba útközben a vasútvonalakat és vasúti állomásokat.

Hruscsov, hazánk katonai lerohanását előkészítő tárgyalásokra Jugoszláviába repül, ahol Brioni szigetén tárgyal Titoval, a Jugoszláv Állam kommunista párt vezetőjével. A szovjet-jugoszláv viszony feszültsége miatt fontos volt, hogy a sorra kerülő szovjet katonai lépések ne érijék meglepetésként Titot. A jugoszláv vezetők végső soron nem emel-

nek kifogást a katonai beavatkozás ellen de Tito Münnich Ferenc helyett Kádár Jánost ajánlja a jövő magyar politikai vezetés élére Hruscsov megígéri, hogy a javaslaton gondolkodni fog. (Jellemző, hogy állítólag független hazánk jövő politikai vezetését az oroszok és jugók döntenek el)

A legtöbb fővárosi üzemben beindul a munka. - Több száz disszidálásért elítéltet bocsátanak szabadon a Markó utcai börtönből - Moszkvában tanuló magyar diákok táviratban csatlakoznak az egyetemi forradalmi bizottsághoz. - Bécsi jelentés szerint AVH-s vezetőket és tiszteket tartóztattak le Ausztriában, akik több névre szóló útlevéllel voltak ellátva. Az egyik csoportnál 10.000 dollárt és arany ékszereket találtak. - A Bécsből hazatérő Kethly Annát, a Magyar szociáldemokrata Párt elnökét a határon a szovjet ellenőrzés visszafordulásra kényszeríti. - A magyar zsidóság vezetői nyilatkozatban üdvözlik a forradalom győzelmét és felkérlik a külföldi zsidó szervezeteket, hogy anyagilag támogassák a "hős magyar népet". - Az Írószövetség az Astoriánál, Kálvin téren, Blaha Lujza téren és a Nyugati Pályaudvarnál nyitott lőszeres ládákkal indít gyűjtést a mártírok családjainak, igen eredményesen.

A Szakszervezetek Országos Tanácsa székházában a forradalom vezetői és a munkás Tanácsok Országos Értekezlete követeli új koalíciós kormány alakítását és a kormány megtisztítását a régi rendszerben kompromittált elemektől. Ezen az éjszakán egymás után mentik fel "saját kérésükre" a forradalom kerékkötőit: Horváth Imre külügy-, Janza Károly honvédelmi-, Kóssa István pénzügy-, Molnár Erik igazságügy-, Apró Antal építésügyi-, Nyers Rezső élelmiszeripari-, Lukács György népművelési minisztert, és még másokat

A kormány csak a délelőtti órákban szerez tudomást Kádár János és Münnich Ferenc eltűnéséről. A szovjet megtévesztő, kettős politikával igyekezik a kormányt félrevezetni. míg egyrésztől rendületlenül folyik az ország katonai megszállása, másrésztől közlik, hogy Moszkva tudomásul vette a Varsói Szerződés felbontásáról tett bejelentést és kész ez ügyben tárgyalni. Felkérlik a kormányt, hogy e tárgyalásokra jelöljön ki egy politikai és egy katonai tárgyaló bizottságot és tegyen javaslatot a tárgyalások színhelyére. Az oroszok a maguk részéről a katonai tárgyalásokat Budapesten szeretnék folytatni. A kormány haladéktalanul eleget tesz a szovjet kérésnek: kijelöli a két bizottságban résztvevő személyeket. A politikai bizottságot Losonczy Géza államminiszter, a katonai bizottságot Erdei Ferenc államminiszter fogja vezetni. Megegyeznek, hogy a katonai tárgyalásokat következő nap, november 3-án kezdik Budapesten.

A nap folyamán a kormány három ízben is tiltakozik a szovjet követségen az országban észlelhető szovjet hadmozdulatokkal kapcsolatban és ismét tájékoztatja a külképviseletek vezetőit a hazánk elleni orosz lépésekről. - Nagy Imre ügyis, mint miniszterelnök, ügyis mint megbízott külügyminiszter táviratban fordul az ENSZ főtitkárához, hogy szólítsa fel a nagyhatalmakat a magyar semlegesség elismerésére és garantálására. (1956. tragikus drámájához tartozik, hogy ez a távirat órákig fekszik egy alantas ENSZ tisztviselő íróasztalán aki azt "elfelejti" azonnal a főtitkárhoz továbbítani - aki különben is sokkal inkább volt elfoglalva a szuezi krízissel, mint a magyarok problémájával. Így Nagy Imre még egy napot vesztett az ENSZ-hez intézett kérelmével.)

A diplomácia titkos csatornáin keresztül e napon történik egy, a forradalmunk ügyét végzetesen befolyásoló hírközlés. Eisenhower, amerikai elnök az alábbi táviratot küldi Titónak, aki akkor éppen Hruscsovval tárgyal és így az tulajdonképp a szovjet diktátor-

nak volt szánva: "Az Egyesült Államok kormánya nem rokonszenvezik a Szovjetunióval határos olyan kormányokkal, melyek barátságtalanok a Szovjetunióval szemben." Ez az amerikai távirat gyakorlatilag szabad kezet adott egy újabb szovjet beavatkozáshoz és eldöntötte szabadságharcunk sorsát

November 3 (szombat) - A tárgyaló katonai bizottság tagjai letartóztatásának napja

A szovjet vezetők és Tito tárgyalása hajnali 5 órakor ért véget. A szovjet küldöttség utána Moszkvába repül, ahol Hruscsov azonnal magához rendeli Zsukov és Konyev marsalokat. Megelégedéssel nyugtázza, hogy a hadsereg a feladat végrehajtására készen áll. Zsukov a magyarországi hadműveletek vezetésével Leljuscsenko vezérezredest bízta meg.

Reggel 7 órakor az oroszok Soroksár déli határában leállítanak egy a főváros számára élelmiszert szállító gépkocsioszlopot azon a címen, hogy fegyverek után kutatnak. A teherautókat kifosztják és 11 kocsikísérőt megölnek. Dél előtt 10 órakor megkezdődik a szovjet csapatok felvonulása Budapest ellen Kecskemét, Cegléd és Kunszentmiklós felől. Szovjet tankok veszik körül a pécsi uránium bányákat és hermetikusan lezárják az osztrák-magyar határt. A Bécs felé utazókat feltartóztatják és egy hirtelen felállított táborban katonai őrizet alá veszik - köztük idegen állampolgárokat is! Vadászbombázók szállnak le az ország katonai repülőtereire. A főváros déli peremrészein a harcok kiújulnak. A főváros ellen délről és keletről felvonult páncélos erők (810 tank) este 7 órakor megállnak.

Dél előtt a külügyminisztérium beismeri, hogy az ENSZ magyar delegátusának vezetője, Dr. Koós Péter a valóságban Lev Konduktorov szovjet olajmérnök, szovjet állampolgár, aki magyarul sem tud. (Rákosiék adták neki a magyar hangzású Koós Péter nevet és hogy nagyobb tekintélye legyen a doktori címet is.) Magyar szempontból hazaáruló tevékenységére jellemző, hogy például a Biztonsági Tanács elmúlt heti ülésén ellenezte a magyar kérdés napirendre tűzését! Dicstelen szereplése még más államok küldötteinek is feltűnt. Így érthető, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsának a magyarországi helyzettel kapcsolatos 3órás vitája során az USA fődélegátusa azt kívánta, hogy "Nagy Imre küldjön olyasvalakit Budapestről, aki nem csak első kézből való adatokat tud szolgáltatni, hanem akinek a nemzeti kormány iránti lojalitásában hinni is lehet! (Az állítólag "független" magyar állam legfontosabb diplomáciai külképviselőének ez a világra szóló, példátlan botránya tehát e napon lepleződik le) - A Külügyminisztérium Forradalmi Tanácsa mentségül hozta fel, hogy "Dr. Koós Péter" elvtársat a Rádió és a Távirati Iroda útján már október 30-án követelték. (Tragikus és súlyos mulasztást követett el Nagy Imre, hogy erre az 5 nappal azelőtti követelésre nem reagált akkor!)

Nagy Imre a dél előtt folyamán ismét átalakítja kormányát, melyből kihagyja azokat a személyeket, akik a múlt rezsimben politikailag lejáratották magukat. Ezt a Szabad Kossuth Rádió 13-25 perckor közli. Nagy Imre kifejezett kívánságára Kádár János tagja marad az új kormánynak, bár hollétéről semmit nem tudnak. A vezérőrnaggyá előléptetett Maleter Pál lesz a honvédelmi miniszter. - Délben kerül sor a Parlament épületében a szovjet-magyar katonai bizottság első megbeszélésére. A hat tagú szovjet küldöttséget Malinyin vezérezredest vezeti. A magyar küldöttség tagjai: Erdei Ferenc, Maleter Pál az aznap ki-nevezett honvédelmi miniszter, Kovács István vezérőrnagy és Szücs Miklós vezérkari ezredest. Szovjet részről arra kéri a magyar kormányt, hogy

- 1.) Állítsák helyre a megrongált szovjet katonai emlékműveket
 - 2.) Ápolják a Magyarországon elesett szovjet katonák sírjait.
 - 3.) A határon ünnepélyesen búcsúztassák az utolsó kivonuló szovjet egységet.
- Az ígéret szerint a szovjet katonai erők január 15-ig hagynák el az ország területét. Magyar részről ellenvetés nélkül beleegyeznek a szovjet kívánságok teljesítésébe. Az egyezés aláírására Malinyin vezérezredes meghívja a magyar küldöttséget este 10 órára Tökölre, a szovjet hadsereg magyarországi főhadiszállására

Este 20 órakor a Szabad Kossuth Rádió és a Győri Rádió együtt közvetíti Mindszenty József bíboros napok óta várt beszédét a világhoz és a magyar néphez. Ebben többek között a következőket mondja: *"Minden néppel és országgal barátságban akarunk élni... A régi nacionalizmusokat mindenütt át kell értékelni. A nemzeti érzés ne legyen többé harcok forrása az országok között... Egész helyzetünket azonban az dönti most el, hogy a 200 milliós Orosz Birodalomnak mi a szándéka a határainkon belül lévő katonai erejével? ... Mi semlegesek vagyunk, mi az Orosz Birodalomnak nem adunk okot a vérontásra. De nem merül fel az Orosz Birodalom vezetőiben a gondolat, hogy sokkal jobban fogjuk becsülni az orosz népet, ha nem igaz le bennünket? ... Mi most nem támadtuk meg Oroszországot, s őszintén reméljük, hogy az orosz fegyveres erők mielőbbi kivonulása országunkból megtörténik."*

A szovjet-magyar katonai bizottság este 10 óra után ismét tárgyalni kezd, ez alkalommal Tökölön, a szovjet főhadiszálláson. Éjfél előtt meglepetésszerűen felcsapódik a tárgyalóterem ajtaja és beront Iván Szerov tábornok, a Szovjet Állambiztonsági Hivatal (MDV) vezetője civilben, egy tucat géppisztolyos tiszt kíséretében és letartóztatja az egész magyar küldöttséget! (A nemzetközi jog legelemibb szabályainak ilyesfajta lábbal tiprása azonban nem egyedül álló a szovjet történelemben - de civilizált államok közötti tárgyalások történetében példa nélkül álló! Hasonló, vértforraló gazemberséget a szovjet katonai vezetés egyszer már elkövetett. 1945. márciusában Zsukov marsall ugyancsak tárgyalásra hívta meg a lengyel náciellenes, földalatti, ún. "honi hadsereg" 15 katonai vezetőjét, Okulicki tábornok vezetésével egy Varsó melletti villába. A tárgyalások után a küldöttség 13 tagját soha senki többé nem látta ...) Ezzel a hitszegő letartóztatással a katonai ellenállás egész vezérkarát iktatják ki és kezdetét jelenti a rákövetkező napi szovjet katonai beavatkozásnak

E napon, a szovjet oldalra átállt, hazaáruló, vörös labancok Szolnokon megalakítják a Forradalmi Munkás-paraszt Kormányt. Tagjai. Kádár János miniszterelnök, Münnich Ferenc alelnök, a fegyveres erők parancsnokai, Apró Antal, Dogai Imre, Horváth Imre, Kóssa Ferenc, Marosán György és Rónai Sándor. (Egy részük csak később értesült a kinevezésről.)

November 4 (vasárnap) - A hírhedt szovjet ortvátadás napja

Dél-Budapest védői éjjel 2:30 perckor jelentik Nagy Imrének az első szovjet páncélos hadmozdulatokat. A főváros elleni támadás 3:30 perckor kezdődik kb. 200 T34-esek felvonulásával a Nagykörösi úton és az Üllői úton. Király Béla vezérőrnagy, a Budapesti Helyőrség és a Nemzetőrség Országos parancsnoka telefonon jelenti Nagy Imrének, hogy szovjet csapatok több vidéki helyőrséget körülfogtak, a magyarokat magadásra szólítják fel és néhány laktanyára tüzet nyitottak. A tűz viszonzására kér parancsot Nagy Imrértől, aki ezt megtagadja, mert szerinte "valami félreértésről" van szó, amit ő majd

Andropovval fog tisztázni. A hajnali ágyudörgés azonban rádöbentette, hogy itt nem "valami félreértésről", hanem brutális szovjet agresszióról van szó független és semleges hazánk ellen - A Szabad Kossuth Rádió, mely adását 4 óra 30 perckor kezdi meg és 50 percen át békés híreket sugároz, 5 óra 20 perckor váratlanul megszakítja adását és Nagy Imre rövid beszédét jelenti be. Rövid és drámai beszédében a miniszterelnök bejelenti, hogy *"Ma hajnalban szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen a nyilvánvaló szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes magyar demokratikus kormányt. Csapataink harcban állnak. A kormány a helyén van. Ezt közlöm az ország népével és a világ közvéleményével!"* - Utána a Himnuszt és a Szózatot játszották lemezzről, miközben a kívülről jövő harci zaj is hallható volt. Ezt a bejelentést 2 percenként németül, angolul, franciául, magyarul és szláv nyelveken is megismétlik - Pár perccel 8 óra előtt Hay Gyula író a Magyar Írók Szövetségének a felhívását közli, mely egy rövid segélykiáltás volt a világ szellemi életének vezetőihez. (Ez volt a Szabad Kossuth Rádió utolsó életjele) 8 óra 35 perckor megszakad az adás. Az oroszok elfoglalják a Parlamentet és be-
szűntetik az onnan történő rádióadást. Ezután már csak a vidéki rádiók folytatják a harcot - Szolnok kivételével.

Nagy Imre, még mielőtt a szovjet páncélosok a Parlamentet elérték volna, munkatársaival a Jugoszláv követéségre megy, ahol menedékjogot kap - Mindszenty bíboros a harci zajtól felriadva a hajnali órákban gépkocsival először a Parlamentbe jön, majd onnan a Szabadság téri USA követéségre hajt, ahol előzékenyen fogadják és fél órán belül megkapja a menedékjogot. A kormány több tagja, akik más nyugati követéségen kérnek menedékjogot - elutasításban részesülnek, mint például Kovács Béla, aki a Brit követéségen kopogtatott. A Parlamentben tartózkodó Tildy Zoltán a szovjet páncélosok parancsnokánál kieszközli a magyar őrseg szabad elvonulását és hazamegy. Ugyancsak hazamegy Rónai Sándor, az Országgyűlés elnöke. Az Országházban maradnak Dobi István, az Elnöki Tanács elnöke, titkára és Bibó István, a Parasztpárt (Petőfi Párt) képviselője, aki csak előző nap lett a kormány tagja, mint államminiszter. Bibó a megszállt Parlamentben, leül írógépehez és egy NYILATKOZAT-ot szerkeszt, mely 1956 egyik fontos történelmi dokumentuma lesz. Ebben a drámai írásban beszámol a Nagy-kormány utolsó óráiról, a szovjet kormány minősíthetetlen árulásáról és az új helyzetből fakadó realista magyar állásfoglalásról. E nyilatkozatot telefonon közli a legtöbb nyugati követéssel, sőt a közli követésekre személyesen is elviszi. Ez a proklamáció a következő napokban aztán mint röpirat terjed a budapesti utcákon.

A Szolnoki Rádió reggel 8 óra 31 perckor közli, hogy Münnich Ferenc, Kádár János, Apró Antal és Kóssa István november 1-én szakított a Nagy Imre kormánnyal és megalkotották a Magyar Forradalmi Munkás-paraszt Kormányt (MFMPK). (Ez a "kormány" előző nap, a késő délutáni órákban Szolnokon, a Vörös Hadsereg úti szovjet laktanyában született meg szovjet elképzelések alapján és a tervezett szovjet intervenció politikai hátteret volt hivatott biztosítani. Törvényesség még a népi demokratikus államjog szerint is vitatható, hisz a miniszterek kinevezését sem az Elnöki Tanács elnöke, sem az Országgyűlés elnöke nem szentesíthette mindketten Budapesten, az Országházban tartózkodtak) - E rádió Münnich Ferenc nyílt levelének beolvasása után Kádár János beszédét közvetíti, mely bejelenti a MFMPK 15 pontból álló programját. E program a "nemzeti függetlenség és az ország szuverenitásának biztosítását" hirdette - miközben a fővárosban és vidéken folytak a harcok az idegen betolakodókkal szemben. A 3 pont szerint "A kormány nem tűri meg, hogy a dolgozókat bármilyen ürügy alapján üldözzék azért, mert a legutóbbi idők eseményeiben részt vettek." A 15 programpontra szerint a "kormány a rend és a nyugalom helyreállítása után tárgyalásokat kezd a szovjet kormánnyal - a szovjet

csapatok Magyarországról való kivonásáról" (A beszéd budapesti keltezésű bár Kádár János csak három nap múlva érkezik a fővárosba egy szovjet páncéloson.) - A szolnoki kormány üzenetet intéz az ENSZ-hez és követeli a magyar kérdés levételét az ENSZ napirendjéről!

A Budapest elleni orvtámadásban Grebennyik gárdavezérőrnagy irányítása alatt 3 szovjet hadosztály vesz részt. A szabadságharcosok összlétszámát nemzetközi források kb. 12 000-re becsülik. A szovjet vezetőség arra számolt, hogy ez a katonai túlerő 2-3 nap alatt végez a forradalommal - de ebből 7 nap lett. A szovjet csapatok az első két nap csak a belvárosi kerületeket tudják elfoglalni. Különösen heves ellenállásba ütköznek a peremvárosokban, a Corvin-köznél, a Széna téren, a Móricz Zsigmond körtéren és Óbudán a Schmidt Kastély környékén. A védők 70-80 páncélost és páncélozott járműt tesznek harcképtelenné és Csepelen a honvéd tüzérek két szovjet repülőgépet lőnek le. A Honvédség központilag irányított ellenállását a Honvédelmi Minisztériumban egy kis csoport hazaáruló tiszt Uszta Gyula vezérőrnagy vezetésével megghiúsítja. Itt egy nemzetközi csoport eredetileg a szovjet csapatokkal szembeni ellenállásra ad ki parancsokat. Ezt a csoportot az Uszta Gyula köré tömörült moszkovita tisztek váratlan letartóztatják és arra kényszerítik, hogy az eddigi parancsokkal ellentétes parancsokat küldjenek a csapatokhoz. Ez a parancs így szólt: *"Elrendelem, hogy a Magyar Néphadsereg egységei szüntessék be a tüzelést a szovjet csapatokkal szemben. Parlamentereket küldjenek az oda érkező csapatok elé."* A zavaros helyzetben a katonai helyőrségek nagy része engedelmeskedik is ennek az utasításnak. Így vidéken csak november 4-én vannak jelentősebb harcok. Utolsóként a csepeli és a dunaújvárosi szabadságharcosok szüntetik be a harcot november 11-én.

HARCOK UTÁN

1956 novembere és 1957. eleje között kb. 200 000 magyar menekült nyugatra, elsősorban a semleges Ausztriába, de legalább háromszor ennyi kísérel meg a menekülést sikertelenül. Azaz kb. 600 000 magyarnak volt szándékában elhagyni a megszállt országot. 1957 január eleje után egy ideig még lehetséges volt a déli határon át Jugoszláviába menekülni.

Mindszenty bíboros 1971-ig, tehát 15 évig az amerikai követségen tartózkodik, mikor is az USA, a Magyar Népköztársaság és a Vatikán között létrejött megállapodás eredményként rendőri kísérettel az ország területéről távozni kényszerül. A bíboros ezzel a megállapodással nem értett egyet, de engedelmeskedett a pápai kívánságnak. VII. Pál pápa, mint az Egyház mártírját fogadja Rómában és Rómát ajánlja fel szabadföldi otthonaként, de a bíboros inkább a magyar egyház birtokában maradt bécsi Pazmaneum épületét választja száműzetése tartózkodási helyéül. Innen látogatja a világ minden tájára szétosztott magyar menekült kolóniákat, akik "Ielki fejedelmük"-ként tisztelik és a legnagyobb szeretettel fogadják.

Nagy Imre még a szovjet páncélosok megérkezése előtt, közvetlen munkatársaival és családtagjaikkal - összesen 42-en voltak, köztük 13 gyermek - a Jugoszláv követségre menekült. (A Jugoszláv követség Belgrád utasítására menedékjogot ad mindazoknak, akik ezt kérik.) Ott napokig ellenáll a szovjet és jugoszláv kérésnek, hogy mint minisz-

terelnök hivatalosan mondjon le, jó kommunista szokás szerint gyakoroljon önkritikát, azaz ítélje el a forradalom alatti tevékenységét és ismerje el az új magyar kormányt. A szovjet már november 11-én javasolja, hogy Nagy Imrét és csoportját vigyék Romániába. November 18-án a csoport három tagja: Vas Zoltán, Lukács György és Szántó Zoltán elhagyja a követség épületét azzal az ígérettel, hogy bántódás nélkül hazamehetnek. Azonban alighogy kijönnek a követségről a szovjet letartóztatja őket. (Erről a csoport többi tagja, bent a követségen nem tud.) Nagy Imre és csoportja november 22-én hagyja el a jugoszláv követséget bízva a MFMPK ünnepélyes ígéretében - mely a kormány sajtójában is megjelent. Eszerint az eddigi "jugoszláv területen" tartózkodó politikusok és családjaik bántatlanul és szabadon visszatérhetnek lakóhelyükre. Azonban alighogy a Nagy-csoport elhelyezkedik a követség előtt várakozó autóbuszon, szovjet karhatalmi szervek jelennek meg a helyszínen, kitudszkolják a buszból a jugoszláv kísérőket, "elrabolják" az egész csoportot és a budapesti szovjet katonai parancsnokságra viszik őket, mely a kiűritett II. Rákóczi Ferenc katonai középiskolában rendezkedett be. Innen szállítják aztán őket következő nap Romániában, miután a csoport egyetlen tagját sem sikerült politikai átállásra rábírní. Ott a snagovi-tóra néző villában szállásolja el őket és 1957 januárjáig jó ellátásban részesülnek. Januárban aztán gyökeresen megváltozik a bánásmód és ki-ki elindul a számára kijelölt úton: ki a száműzetésbe, ki a börtönbe és ki a halálba. - Nagy Imréék elrablása - bár a szovjet műve volt - csak tovább szította ország-szerte a gyűlöletet a MFMPK ellen. - Nagy Imrét és társait 1957 májusában hazahozzák és egy budapesti börtönben várják sorsuk elrendezését. Nagy Imre perére 1958. június 9. és 15-e között kerül sor a legnagyobb titoktartásban. Egy mindenre képes, Vida Ferenc nevű vérbíró elnöklete alatti "különtanács" hozza meg a halálos ítéletet. Nagy Imre az utolsó szó jogán ezeket mondja:

"... előbb-utóbb a magyar nép és a nemzetközi munkásosztály majd felment azok alól a súlyos vádak alól, melyeknek súlyát most nekem kell viselnem, amelyeknek következményeként nekem életemet kell áldoznom, de amelyeket nekem vállalnom kell. Kegyelmet nem kérek!"

1958. június 16-án reggel akasztják fel a Kozma utcai Budapesti Országos Börtönben 56-os forradalmunk miniszterelnökét Gimes Miklóssal és Maletter Pállal együtt. A kormány csak a rákövetkező nap hozza nyilvánosságra a pert, az ítéletet és a kivégzést az ország és a világ legnagyobb megdöbbenésére.

A MFMPK tagjai -6-7 személy- november 6-án éjszaka indulnak el Szolnokról néhány szovjet tankban a fővárosba. November 7-én hajnalban érkeznek a Parlament elé. Kádár első teendőjeként a Parlamentben tartózkodó Dobi Istvánt keresi fel, aki őt - felkérésére - kormány alakítással bíz meg. A jogrend látszatának megőrzése érdekében ugyan-ezen a napon Nagy Imrét és kabinetjét - akik ekkor már a Jugoszláv követségen tartózkodtak - felmenti a kormányügyek további vitéletől.

A forradalom leverése után Szerov szovjet tábornok hozzáát, hogy az országban "rendet teremtsen". Novemberben 6.300 magyart tartóztat le és ezek közül 860-at - csak Budapestről 550-et - deportál a Szovjetunióba, az ungvári és sztriji börtönökbe. Ezek között 14-17 éves kamaszok és lányok is vannak. Ennek azonnal híre megy és nagy nemzetközi visszhang támad. A NÉPSZABADSÁG a régi SZABAD NÉP-hez hasonlóan hazudik: "Az igazság az, hogy egyetlen őrizetbe vett személyt sem szállítottak ki Magyarországra területéről." Ez ellen még Kádár is tiltakozik és a deportáltakat rövidesen hazahozzák.

November 5-én lefegyverzik a Magyar Néphadsereget melynek nagy része a forradalom alatt passzívan viselkedett a felsőbb kommunista vezetés szabotázs akciója eredményeként. Miután a rendőrség is gyakorlatilag szétesett a kormány gyorsan összehoz egy megbízható karhatalmi szervezetet, melyet Magyar Forradalmi Honvéd Karhatalomnak neveznek. Tagjai túlnyomó többségben régi AVH-sok, beosztás nélküli pártfunkcionáriusok és csak elvétve található köztük egy-egy honvéd. Oroszos vatta kabátot viselnek rangjelzés nélkül és a nép "pufajkások"-nak hívja őket. Feladatuk többretegű: a még mindig létező ellenállási góccok felszámolása, a tüntetések és politikai megmozdulások letörése, letartóztatások foganatosítása és kommunista agitáció. Számuk december végére kb. 12.000-re tehető. - 1957. tavaszán a kormány új karhatalmat állít fel Munkásőrség néven, mely a régi "pufajkások helyébe lép és elsősorban a párt fegyveres alakulatának számít. Mint a párt "ökle" elsősorban belső elnyomó azaz a diktatúrát biztosító feladata van. Egyenruhájuk a kék színű, munkás kezecskés-lábás. Fegyverzetük szovjet géppisztoly - üres dobtárral! Lőszert ugyanis soha nem kaptak - ennyire bíztak meg bennük Kádárék.

A párt MSZMP néven működik tovább, mely név tulajdonképp nem új, hiszen november 1-én, a forradalom alatt e néven bontanak zászlót felváltva a Rákosi idők rossz emlékü MDP-ját. A párttól független ifjúsági szervezetek - mint pl. a MEFESZ-t - feloszlatták és mint a párt egységes ifjúsági szervezetét létrehozzák a Kommunista Ifjúsági Szövetséget (KISZ), mely a forradalom alatt dicstelenül szétesett régi ifjúsági szövetség, a DISZ szerepét veszi át.

A harcok elmúltával a korábbinál is több röpcédula árasztja el a fővárost. Az egész nemzet páratlan egységgel sztrájkol fittyet hányva a MFMPK különböző intézkedéseinek és gazdasági csalétkéinek. Egy hónapig az eseményeket döntő módon befolyásolják a forradalom alatt az üzemekben és gyárakban szabadon megválasztott munkástanácsok, melyek fenntartás nélkül csatlakoznak a nemzet passzív ellenállásához. A forradalom alatt újjáéledt régi és újonnan alakult pártok a politikai realitás előtt meghajolva önként vonulnak vissza a politika színpadáról. Régi polgári politikusok sőt még a kommunisták régi társulásai, mint pl. Erdei Ferenc és Darvas József sem hajlandók a MFMPK-ban szerepet vállalni. A kormány elszigeteltsége teljesnek mondható. - November 12-én az Írószövetség kiáltványban tesz hitet október 23-i eszméi mellett és ezt röplapokon és falragaszokon is terjesztik. November 14-én az újpesti Egyesült Izzóban megalakul a Nagy-Budapesti Központi Munkástanács. November 16-án a BESZKART Akácfa utcai székházában Rácz Sándort, a 23 éves szerszámkészítőt választják elnöküknek. A kormány ismételten próbál velük egyezsége jutni, de ebből nem lesz semmi, miután ők nem a MFMPK programját, hanem az Írószövetség kiáltványát tekintik a politikai kibontakozás alapjának. (Gyönyörű példája a magyar értelmiség és munkásság történelmünkben páratlan egységének!)

November 20-án megalakul a Magyar Értelmiség Forradalmi Tanácsa. Elnöke Kodály Zoltán lesz. Tiltakoznak a letartóztatások és a deportálások ellen. - Kezdeményezésükre jön létre a látványos és egyedülálló "néma tüntetés" november 23-án, az egy hónappal azelőtt kezdődött forradalomra történő megemlékezésésként. A nemzeti ellenállás szájáról-szájra adott közléssel és röplapokon értesíti a lakosságot, hogy e napon délután 2 és 3 óra között csak az tartózkodjon kiinn az utcákon aki a MFMPK-t támogatja. Aki viszont a forradalom eszméit támogatja, az maradjon otthon vagy menjen valami zárt helyiségbe. És mi történt? - Az adott órában Budapest utcái, terei és a dunai hidak mind kiürülnek. A kihalt városban csak a "pufajkás" járőrök lépteitől visszhangzanak az üres utcák.

December 4-én a szovjet ortvámadás egy hónapos "évfordulóján" kerül sor a Központi Munkástanács felhívására a női tüntetésre. Több ezer asszony és lány - elsősorban a munkáskerületekből - nemzetiszínű és fekete zászlókkal vonul a Hősök terére, ahol erőszak nélkül áthalad az ott lévő szovjet katonai kordonon és virágokkal borítja be az ismeretlen katona sírját.

A nemzeti ellenállás nem korlátozódott csak Budapestre. Forrongott a vidék lakossága is: véres összetűzésre kerül sor december 9-én Salgótarjában a megyei rendőrkapitányság előtt a munkásság és a helyi karhatalom között. A sortűznek 80 halálos áldozata és több mint 100 sebesültje van. De vér folyik Egerben, Ózdon, Kecskeméten, Gyulán és Miskolcon is. November végén és december elején a munkástanácsok befolyása és politikai súlya egyre inkább növekszik. December elején már arról tárgyalnak, hogy a vidék nehézipari központjaira támaszkodva országos szervezetet hoznak létre. Végül is elfogy a MFMPK "türelme" és kezdetét veszi a "pufajkások" és a szovjet katonai erők közreműködésével a terror politikája.

December 9-én a pufajkások szovjet páncélosok fedezete alatt megrohanják a Nagy-Budapesti Központi Munkástanács Akácfa utcai székházát és az ott tartózkodók közül több mint 200 személyt tartóztatnak le - Ugyan e napon Salgótarjában szovjet csapatok megszállják a kohászati üzemeket, feloszlatták a munkástanácsokat és sokakat letartóztatnak. Rendeleti úton feloszlatták a Nagy-Budapesti Központi Munkástanácsot és betiltják a további központi szervezést. - December 11-én a kormány tárgyalásra hívja a Parlamentbe a feloszlattott Központi Munkástanács két vezetőjét: Rácz Sándort és Bali Sándort akit ott letartóztatnak. - Bevezetik a rögtönítélő bíraskodást, amely csak halálos ítéleteket hozhat. - Teljes gyülekezési tilalmat rendelnek el. Bevezetik a rendőrségi internálást. Betiltják a Magyar Értelmiségi Forradalmi Tanácsot. - A gyári munkásörsegektől bevonják a fegyvert. Fokozzák a forradalmi harcokban részt vett személyek lefogatását, annak ellenére, hogy a MFMPK november 4-i programnyilatkozatának 3. pontja erre vonatkozóan büntetlenséget ígért! - A megfélemlítés és terror ilyen légkörében hihetetlen bátorságról tesz tanúbizonyságot a Magyar Írók Szövetsége december 28-i közgyűlésének nyilatkozata, mely hitet tesz a forradalom célkitűzéseiről és a demokratikus eszközökkel felépített szocializmus mellett. 1957. január 18-án a Belügyminisztérium "ideiglenes jelleggel" felfüggeszti a Magyar Írók Szövetségének működését, ami annak megszűnését jelenti. Két napra rá ugyanez a sors éri a Magyar Újságírók Országos Szövetségét is és megkezdik egyes írók és újságírók letartóztatását.

1957. január 19-én a Népszabadság közli a forradalom két ismert vezetőjének, Dudás Józsefnek és Szabó Jánosnak felakasztását "ellenforradalmi bűncselekményekben játszott szerepük miatt". (Dudás mérnök Újpesten szervezte az ellenállást, míg Szabó János 54 éves munkás, egykori MDP tag, a Széna téri ellenállók legendás hírű "Szabó bácsi-ja" volt.) 1957 első hónapjaiban kb. 20 ezer forradalmárt börtönöztek be és már ekkor 40-50-re tehető azoknak a száma, akiket felakasztanak. Bizalmas jelentések szerint a megtorlás első szakaszában kivégezetteknek 76 %-a munkás származású! És folynak az akasztások még évekkel később is: Mansfeld Péter ipari tanulót - aki a forradalom idején 15 és fél éves volt - 1959. március 21-én, 11 nappal 18. születésnapja után küldik a bitófa alá. - Az 1957 és 1963 között kivégezettek pontos számáról nincsenek hivatalos adataink. Az ENSZ-től származó bizalmas adatok ezt 453 főre becsülik. Megdöbbentően magas ez a szám, ha figyelembe vesszük, hogy az 1848-49-es szabadságharcunkat követően az osztrák császári hadbírók kb. 50 hazafit juttattak a hóhér kezére. Egy másik adat: az 1919-es Tanácsköztársaság bukása után 71 személyt végeztek ki a 19-es kommün alatt.

elkövetett véres terrorcselekményekért 1963. március 21-én Kádár János amnesztiát jelent be, ez azonban nem terjed ki a fegyveres harcokban részt vett elitéltekre...

TÖRTÉNELMI VISSZAPILLANTÁS

Felmerül a kérdés, hogy 56 forradalma kezdettől fogva reménytelen vállalkozás volt-e, vagy nem? Erre nem válaszolhatunk feltétlen igennel!

Maga a szovjet vezetőség is habozott. Erre bizonyíték, hogy a Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága is először október 30-án úgy döntött, hogy kivonja csapatait az országból. A rákövetkező napon aztán ezzel homlok egyenest ellenkező határozatot hozott és döntött az újabb beavatkozás mellett. - A kínaiak is ehhez hasonlóan változtatták meg álláspontjukat a szovjet beavatkozást illetően. Nem volt irreális az sem, hogy az ENSZ részéről egy idejében meghozott határozat formájában forradalmunk ügyének gyors támogatását reméljük. Épp ezért volt olyan kiábrándító, mikor az ENSZ a legkritikusabb időben (október 29.) a magyar ügy tárgyalását elnapolta. Hasonlóképp nem volt irreális abban reménykednünk, hogy a helyzet felmérésére az ENSZ haladéktalanul egy küldöttséget meneszt majd Budapestre. Erről tárgyaltak is az ENSZ-ben, de kivitelezésére már elkésve, a forradalom leverése után került sor.

Ugyancsak nem volt naiv és alaptalan abban biznunk, hogy egy nemzeti felkelés esetén az USA legalább a diplomácia terén fenntartás nélkül ügyünk mellé áll, hisz a hivatalos amerikai állásfoglalás és a II éven át Magyarországra sugárzott rádióadások (Amerika Hangja, Szabad Európa) mindig is a nemzeti ellenállást igyekezett ébren tartani és biztatni. Éppen ezért nem várt és a mi szempontunkból eléggé el nem ítéhető az amit az USA diplomáciája tett a kulisszák mögött azokban a sorsdöntő napokban - amiről mi persze csak évek múltán szerezhettünk tudomást. Mint ma már tudjuk október 29-én Dulles amerikai külügyminiszter moszkvai követe (Bohlen) útján azt az üzenetet juttatta el a szovjet vezetőkhez, hogy "az USA nem tekinti Magyarországot vagy a szovjet blokk bármely tagját potenciális katonai szövetségeseinek". De talán még ennél is sokkal inkább elmarasztalando és érthetetlen az USA akkori republikánus elnökének, Dwinght Eisenhowernek távirata Titóhoz november 2-án, mely ugyan Titónak volt címezve, de nyilván Hruscovnak, a Szovjetunió főtitkárának volt szánva. E távirat félreérthetetlenül kimondta, hogy "Az Egyesült Államok kormánya nem rokonszenvezik a Szovjetunióval határos olyan kormányokkal, melyek barátságtalanok a Szovjetunióval szemben". Ez az üzenet gyakorlatilag szabad folyást engedett a 2. szovjet beavatkozásnak és döntötte el a magyar forradalom és szabadságharc sorsát. A történelmi felelősség 56 tragédiájáért tehát nem csak a Szovjetuniót, hanem az USA-t és az Egyesült Nemzeteket is egyformán terheli!

Forradalmunk egyedülálló volt több szempontból. Nem volt megszervezett sem külföldről, sem belföldön. Mint egy spontán népfelkelés tört ki, melynek élén a fiatalok, diákok és ifjúságok álltak. Amennyire meglepte a világot, úgy volt az meglepetés a nemzet számára is, hogy lám, mindenki egyet akar: független országban szabad, demokratikus életet addigi szociális vívmányaink megtartásával. Ez olyan nemzeti egységet szült napok alatt, amely páratlan történelmünkben!

Nem volt vezérünk, sem Rákóczi, sem Kossuthunk, aki egy forradalom jelszavával hívta volna csatasorba a nemzetet, de még az iskolákban félrevezetett gyerekek ("pesti srácok") is tudták, hogy mi ellen beszéltek otthon a szülei és mi fáj a legjobban a nemzetnek! Nagy Imre nem azonosult kezdetben a forradalommal és létrejött az a fonák helyzet, hogy a forradalom formálta és irányította vezetőjét. Tíz napra volt szüksége, hogy azonosuljon teljesen a forradalommal és szálljon síkra az ország semlegességéért a függetlenség biztosítékaként.

Nem voltak szövetségeseink s a nyugati hatalmakról még ígéretünk sem, érdemleges segítségre mikor a forradalom kitört, de a végnélkülinek tűnő szovjet megszállás és az orosz szuronyokon fenntartott kommunista rendszer oly egyszerre vált tűrhetetlenné minden magyar számára, hogy a fegyveres felkelés katonai kilátásai és realitásai már nem voltak szempontok. Forradalmunk nem alkudott a realitásokkal, nem tért el eredeti célkitűzéseiből akkor sem, mikor a harc már kilátástalanná vált. Vállalta a bukást, hogy 33 év múltán újra győzhessen! Mintha mindenki tudta volna, hogy nem a jelen a fontos, hanem a példa, amit harcunkkal felmutattunk a jövőnek, a világnak és a történelemnek. Mert az nem letagadható történelmi tény, hogy a szovjet imperializmus koporsójába mi magyarok vertük be az első szöveget és hogy a Szovjetunió által erőszakkal terjesztett társadalmi és gazdasági rend összeomlása 1990-ben '56 magyar forradalmával kezdődött. Egy nép sem buktatta meg a kommunista rendszert háromszor, csak mi: 1919-ben, 1956-ban és 1989-ben. És erre a jövő magyar generációi is mindenkor büszkék kell, hogy legyenek!

A történelem igazságszolgáltatása ugyan váratott magára, de nem maradt el: Kádár János elborult elmével hunyt el nem sokkal azután, hogy a nemzet mártírként, ünnepélyesen temette el Nagy Imrét, társait és az '56-os hősokeket 1989. június 16-án.

(A legendás 16 pont röpcédulán terjesztett szövege.)

MÁSOLD LE ÉS TERJESZD A MAGYAR DOLGOZÓK KÖZÖTT!

A MEFESZ Építőipari Műszaki Egyetem diáknagygyűlés határozatának főbb politikai, gazdasági és eszmei pontjai:

- 1.) Az összes szovjet csapatoknak azonnali kivonását követeljük Magyarországról, a békeszerződés határozatai alapján!
- 2.) A Magyar Dolgozók Pártjában alulról felfelé, titkos alapon új alap-, közép-, és központi vezetők választását követeljük, ezek legrövidebb időn belül hívják össze a párt kongresszust és válasszanak új Központi Vezetőséget!
- 3.) A kormány alakuljon át Nagy Imre elvtárs vezetésével, a sztálinista Rákosi-korszak minden bűnös vezetőjét váltsák le.
- 4.) Nyilvános tárgyalást követelünk Farkas Mihály és társai bűnügyében! Rákosi Mátyást - aki elsőfokon felelős a közelmúlt minden bűnéért és az ország tönkretevéséért - hozzák haza és állítsák a nép ítélőszéke elé!
- 5.) Általános, egyenlő és titkos választásokat követelünk az országban több párt részvételével, új nemzetgyűlés megválasztása céljából! Követeljük a munkásság sztrájkjogának biztosítását.
- 6.) Követeljük a magyar-szovjet és magyar-jugoszláv politikai, gazdasági és szellemi kapcsolatok felülvizsgálatát és új rendezését a politikai és gazdasági teljes egyenrangúság és az egymás belügyeibe való be nem avatkozás alapján!
- 7.) Követeljük az egész magyar gazdasági élet átszervezését, szakembereink bevonásával! Vizsgáljuk felül a tervgazdaságon alapuló egész gazdasági rendszerünket, a hazai adottságoknak és magyar népünk létérdekeinek szem előtt tartásával!
- 8.) Hozzuk nyilvánosságra külkereskedelmi szerződéseinket s a soha ki nem fizethető jóvátételek tényleges adatait! Nyílt és őszinte tájékoztatást követelünk az ország uránérc-készleteiről, kiaknázásáról, az orosz koncessziókról! Követeljük, hogy az uránércet világgpiaci áron, nemes valutáért Magyarország szabadon értékesíthesse!
- 9.) Követeljük az iparban alkalmazott normák teljes revízióját, a munkások és az értelmiség bérkövetelésének sürgős és alapvető rendezését! Kérjük a munkások létminimumának megállapítását!
- 10.) Követeljük a beszolgáltatás azonnali eltörlését, a termények okszerű felhasználását! Követeljük az egyénileg gazdálkodó parasztok egyenrangú támogatását!
- 11.) Követeljük az összes politikai és gazdasági pereknek független bíróságon való felülvizsgálását, az ártatlanul elítéltek szabadon bocsátását, rehabilitálását! Követeljük a Szovjetunióba kihurcolt hadifoglyok és polgári személyek azonnali hazaszállítását, beleértve a határon kívül elítélt foglyokat is!

- 12.) Teljes vélemény-, szólás- és sajtószabadságot, szabad rádiót követelünk és a MEFESZ-szervezet számára nagy példányszámú, új napilapot! Követeljük a meglévő "káderanyag" nyilvánosságra hozatalát és megsemmisítését!
- 13.) Követeljük, hogy a Sztálini zsarnokság és politikai elnyomás jelképét, a Sztálin-szobrot a leggyorsabban bontsák le, és helyébe az 1848-49-es szabadságharc hőseinek és mártírjainak méltó emlékművet emeljenek!
- 14.) A meglévő, magyar népnek idegen címer helyett kívánjuk a régi magyar Kossuth-címer visszaállítását. A magyar Honvédségnek - nemzeti hagyományainkhoz méltó - új egyenruhát követelünk! Követeljük, hogy március 15-e nemzeti ünnep legyen!
- 15.) A Budapesti Műszaki Egyetem ifjúsága egyhangú lelkesedéssel nyilvánította ki teljes szolidaritását a lengyel és varsói munkásság és fiatalság felé, a lengyel függetlenségi mozgalommal kapcsolatban.
- 16.) Az Építőipari Műszaki Egyetem diáksága a leggyorsabban felállítja a MEFESZ helyi szervezeteit és elhatározta folyó hó 27-én (szombaton), Budapesten Ifjúsági Parlament összehívását, amelyen küldöttségekkel részt vesz az ország egész ifjúsága. Holnap, f hó 23-án du. fél 3 órára a műszaki és egyéb egyetemek ifjúsága a Gorkij-fasorban az Írók Székháza előtt gyülekezik. Onnan a Pállfy térre (Bem-tér), a Bem-szoborhoz vonul és megkoszorúzásával fejezi ki együttérzését a lengyel szabadság mozgalommal. E felvonuláshoz az üzemek dolgozói szabadon csatlakozhatnak.

Irodalom:

- Oltványi László: Harcok Dél-Budapesten 1956
 Ómolnár Miklós: 1956. Október 23
 Gyurkó László: 1956
 A forradalom tanúi - 1956 NEMZETŐR
 Gorsztonyi Péter: Föltámadott a tenger... 1956

MANSFELD PÉTER - a mártír pesti srác

(Dr. Tápay Miklósnak az 1996 novemberében Clevelandben tartott jubileumi előadása nyomán)

A magyar történelem három nagy szabadságharca (Rákóczi 1848-49 és 1956) közül egyikben sem vettek részt olyan nagy számban fiatalok (gyerekek, diákok, munkás fiúk és lányok, valamint egyetemisták), mint 1956 forradalmában. Senki sem vitathatja, hogy a leverten is győztes forradalmunknak ezek a pesti srácok voltak a legnagyobb hősei, akik népünk tudatában különleges helyet kell, hogy elfoglaljanak. Ők emelték először magasra október 23-án a felkelés jelképévé vált nemzeti színű lyukas zászlót és indultak énekelve a Parlamenthez, hogy meghátrálásra kényszerítések a gyűlölt diktatúra rabtartóit. Közülük sokan a harcokban estek el, de voltak olyanok is, akik a harcokat túlélve a forradalmat követő kegyetlen megtorlás áldozatai lettek. Az utóbbiak közé tartozott Mansfeld Péter is, akinek tragikus sorsa és bitófán befejezett élete mindennél többet mond a kommunista "jogszolgáltatás" bestialitásáról.

De hát ki is volt ez a pesti, pontosabban budai srác? 1941. március hó 10-én született Budapesten, apja Mansfeld József, anyja Esthó Mária, - mindketten fodrászok, saját, jólmenő fodrászüzlettel. Az apa bécsi-osztrák családból való, - anyai ágon talán ír származású. Szüleinek fodrászüzletét 1949-ben kárpótlás nélkül elkobozták az akkor kezdődő széleskörű "államosítások" keretén belül. Apja e veszteség hatására önmagával meghasonlott, még abban az évben összepakolt és végleg elhagyta családját.

Pétert a fodrászmesterség nem érdekelte - a vasas szakmát akarta kitanulni. Így került Csepelre ipari tanulóknak a Rákosi Mátyás ipartanuló intézetbe. 14 éves korában már működő detektoros rádiót készített és megtanult autót vezetni, aminek a forradalom alatt nagy hasznát vette. 1956 tavaszán a "szakma legjobb ipari tanulója" versenyen a második helyet érte el, de politikailag ugyanakkor nagyon is tisztában volt az ország helyzetével. Jogosan az oroszokat és az általuk az országra kényszerített rendszert okolta azért, hogy a családtól a főutcai üzletet elvették, hogy az emiatt nekikeseredett apja a családot elhagyta és hogy emiatt édesanyjára maradt a család eltartásának minden gondja. De ezen kívül még egy alapos családi oka annak, hogy a szovjetek ellen hangolódjék: szeretett Puskás nagyapja halálának körülményei. Puskás nagyapja régi munkáscsaládból való Angyalföldi vasas volt, olyan idealista kommunista, aki hitt az oroszoknak, amikor azok kicsi munkára, "malenkij robot"-ra szedték össze az embereket. Aztán ebből a "malenkij robot"-ból Puskás nagyapja soha élve haza nem került, míg Péter apja és nagyapja végül is súlyos fagyási sebekkel ugyan, de vissza tudtak vergődni Budapestre.

Mansfeld Péter a forradalom kitörésének édesapján, október 24-én, a Széna-tér legendás híró hősnél Szabó bácsinál jelentkezett nemzetőrnek. A nemzetőr mivoltot jelző piros-fehér-zöld karszalagot édesanyja varrta neki és néhány barátjának. Szabó bácsi futári szolgálattal bízta meg, kapott egy géppisztolyt, egy autót és 15 évesen különböző forradalmár csoportok között száguldozott a városban, mint összekötő. Mint ilyen a Schmidt-kastélyban lévőknek vitte az üzenetet, hogy vontassanak ágyukat a Széna-térre, a II. kerületi pártházban és tanácsházban lévő csoportoknak utasításokat vitt a Széna-térről, a Szabad Nép székházából papírt és írószert vitt a Maros-utcába Szabó bácsiéknak, kézi-gránátot, gyutacsot szállított a Fő-utcából a Széna-térre. Esténként azonban mindig hazament a Borbolya-utcai lakásba és élelemmel látta el nemcsak a családját, hanem az

egész házat is - A november 4-i szovjet támadás után is a Széna-téri ellenállás tagja volt egészen november 7-ig, amikor is sikerült egérutat nyernie és kicsusszannia a ruszlik gyűrűjéből. Otthon napokig búskomor volt, nem tudta beleélni magát abba, hogy a 12 év után szabadságot hozó forradalmunk lángját kioltották. A forradalom bukása után visszament a MÁVAG-ba és folytatta az ipari tanuló iskolát. Itt egyik tanára bizalmasan félrehívta és közölte vele: *"szimatolnak utánad, sejtik, hogy a Széna-térieriek között voltál!"* - és a nyugatra való menekülést tanácsolta. Ekkor történt, hogy lépre csalták, egyik szaktársa - nyilván rendőrségi megbízásból - arra kérte, hogy vigyen haza a gyárból számára néhány szerszámot és ő majd érte megy a lakásukra. A szaktársa helyett a rendőrség jelent meg és letartóztatták. Kihallgatása során az egyik jóindulatú rendőrtiszt is figyelmeztette, hogy meneküljön, de ő erre sohasem gondolt, pedig ott volt a bécsi rokonsága! - egy évre ítélték el, melynek egy részét később felfüggesztették. Péter kiszabadulva, 16 évesen, naivan, de fanatikusan hitt a forradalom újrakezdésének lehetőségében. Ekkor szervezte hat tagból álló kis csapatát, mely fegyvereket gyűjtött és rejtett el a Rózsadomb különböző helyein. Hatan voltak és egy kivételével 18 év alattiak: Mansfeld Péter, Blaski József, Bóna Rezső, Egei Attila, Furka László és Holecz István - valamenyenien budai munkásszülők gyermekei.

Iervük az volt, hogy a forradalmat egy politikai foglyokat őrző börtön megtámadásával és a foglyok kiszabadításával fogják majd újrakezdeni. Péternek még külön családi oka is volt, hogy a dolog politikai foglyok kiszabadításával kezdjék: sógora, Virág János '56. novemberében eltűnt és a család csak egy évre rá értesült arról, hogy "ellenforradalmi bűntettek" miatt be van börtönözve - A felkeléshez fegyverekre volt szükség és ők szorgalmasan gyűjtögettek azokat a Rózsadombon. Hogy a gyanút eltereljék, néhány fegyvert eladtak a rendőrségnek, de a nagyobb részt jól elrejtették, lezsírozás után kátránypapírba csomagolták. 1957 őszén volt már egy golyószórójuk, 6 géppisztolyuk, 15 géppisztolytáruk, 30 kézigránátuk és gyutacsuk, több tízezer géppisztolyba való lőszerük, és 5 lőszerrel teli bőr tölténytáskájuk.

1958. február 15-én Bóna Rezső lakásán - akinek szülei éppen nem voltak otthon - "haditanácsot" tartottak. Ennek végén esküt tettek, hogy egymást soha, semmilyen körülmények között el nem árulják.

Mivel a tervezett felkeléshez autóra is szükségük volt, Péter 1958. február 17-én délelőtt a Külügyminisztérium elől ellopott egy őrizetlenül parkoló Warsawa gépkocsit és a Rózsadombra, a Szeréna utcába vezette. Ott a bokrok között úgy elrejtette, hogy azt sem az utcáról, sem a házakból látni nem lehetett. Még aznap délután az autóhoz bádoglemezről rendszámot készíttetek cirill betűkkel, hogy az első akciót még aznap este végrehajtsák (Balaski volt a kis csapat egyetlen 18 éven felüli tagja, és már egy kisgyerek apja).

Az Árvácska-utcai osztrák követség előtt szolgálatot teljesítő rendőrt szemlélték ki, hogy elrabolják és lefegyverzik - miután az egy csendes utca, könnyű megközelíteni és könnyű onnan elhajtani is. Estefelé a Medve-utcai iskolánál vették fel a csapat többi tagját és máris útban voltak első bevetésükre.

A követség előtt aznap este Bekerdő Elek rendőrtörzsőrmester teljesített szolgálatot, akit ellenállás és zaj nélkül sikerült lefegyverezni. Az autóba vezényelték, ott a hátsó ülésen fogták közre és percek alatt máris útban voltak a Ságvári-liget felé, mely egy elhagyott helynek számított. Útközben megkérdezték, hogy miért állt be rendőrmeg és miért

nem megy dolgozni? És, hogy tudja-e minek becézi a nép a rendőrök gumibotját? Felvilágosították, hogy Kádár-kolbásznak - A Ságvári-ligethez érve egy erdős részen megálltak, ott a rendőrt családi állapota felől kikérdezték és miután megtudták, hogy nős, kettőgyereke van, és ezt személyi igazolványával bizonyítani is tudja, - szabadon engedték. Miután azonban a rendőr azon a vidéken nem ismerte a járást, Blaski József elkísérte a közeli buszmegállóhoz és még cigarettával is megkínálta. A fiúk ezután visszaautóztak a Rózsa-dombra, de az eredeti rejtekhelyig a benzin kifogyása miatt nem tudtak eljutni, ezért otthagyták a kocsit és elszédelegtek.

A rákövetkező napon Péter és Blaski a kifulladásig Warsawa-ért ment, de már nem találták a helyén, ezért újabb kocsi után néztek. Péter ismét eredményes volt: ez alkalommal egy őrizetlen Mercedes-t sikerült ellopnia Pesten, a Nehézipari Minisztérium előtt. Óbudára vezették, de ott ez az autó is felmondta a szolgálatot. Péter azonban még aznap szert tett egy harmadik kocsira, egy Pobjedára, mellyel uccu neki felhajtottak a Rózsa-dombra, ahol egy romos garázból kivettek egy elrejtett géppisztolyt és máris robogtak Újpestre. Tervük az volt, hogy vagy egy rendőrt, vagy egy munkásört fegyvereznek le, de végül is nem találtak sem egyikre, sem másikra, ezért visszafordultak. A Nyugati-Pályaudvarnál egy motoros rendőr kanyarodott melléjük. Péter gázt adott és áthajtva a piros jelzésen a Nagykörúton a Margit-híd felé száguldott, nyomában ekkor már két motoros járőrrel. A nagy forgalomban azonban sikerült leráznia mind a kettőt! Budán a Lukács Fürdő előtti parkban otthagyták a Pobjedát és hazaindultak, - de a kocsiban Péter otffejtette a kulcsesomóját, no meg az ujjlenyomatokat. A csapat három tagját még aznap este letartóztatták, Péter tudva, hogy házukban már ott vannak a rendőrök azon az éjszakán Blaski Józseffel és Bóna Rezsővel a Török Fürdő mellett egy romos házban húzta meg magát.

Február 19-én az egész Rózsa-domb tele volt nyomozókkal, a fiúknak azonban először mégis sikerült egéruat nyerniük. A Kolosi-téren aztán Pétert és Bóna Rezsőt mégis csak elkapták, Blaski Józsefet pedig a Déli-Pályaudvaron tartóztatták le. A család csak napokkal később tudta meg, hogy Péter börtönben van. Édesanyját azonnal leváltották a fodrászműhely vezetéséből, miután úgymond: "egy ellenforradalmi terrorbanda vezetőjének az anyja ugyebár nem maradhat vezető beosztásban".

A letartóztatott fiók először a Diák-téri rendőrkapitányságra kerültek, ahol a verőlegények jóvoltából alaposan megismerkedhettek a népi demokratikus rendőrség "nyomozási" módszereivel. Itt történt, hogy Péter március 10-én, 17. születésnapján, börtönágyából egy vasrudat lefeszített és ruhája alá rejtette. Terve az volt, hogy egy éjszakai kihallgatás során kettőben maradva a vallató pribékkal, azt leüti, fegyverét elveszi és úgy tör ki a kintókamrából. Ez alkalommal azonban nem volt szerencséje: a verőlegények még idejében rátaláltak a vasdarabra. Pétert azonban ez sem csüggesztette el és továbbra is szökési terveket kovácsolt. A Rózsadombon elrejtett fegyverek utáni nyomozás tovább folyt. Ennek kapcsán többször is kivitték a fiúkat helyszíni szemlére, csuklójukra erősített szíjbilincsel, mintegy pórázon tartva, melynek egyik végét egy rendőr fogta. 1958. április 30-án, egy ilyen helyszíni szemle során, a Gombapince zezgugos kertjében Péter a telek egyik oldalát támasztó 5 méteres kőfal széléhez vezette a nyomozókat. Itt egy hirtelen mozdulattal kirántotta a szíjat őrzője kezéből, áttört a bokrokon és a fal alatti mélységbe vetette magát. Ropogtak a fegyverek, Péternek két helyen is eltört a bal karja - de a fiút nem találták el és a bokrok között sikerült egéruat nyernie, hisz ismerte a terepet mint a tenyerét. A kommunista kopók körülzárták az egész Rózsadombot és elkezdtek annak átfésülését - de hiába. Péter elsősegélyért az Irgalmasok kórházába

ment, ahonnan átszállították az óbudai Margit-kórházba begipszelésre. Amikor ezzel készen voltak, megjelent a rendőrség néhány órai szabadság után így került vissza Péter a Gyorskocsi-utcai börtönbe, melynek hátsó kapujánál álldogálva, kisdíák korában gyakran elnézte, hogy hogyan hozzák és viszik a rabokat. E börtönben egy Fenyvesi nevű rendőr őrnagy volt a legkegyetlenebb kínzója.

Az egyik itt történt családi látogatás során - melyet börtönnyelven "beszélő"-nek hívnak - édesanyja arra kérte, viselkedjen rendesen, hisz ha kiszabadul, még minden jóra fordulhat. Péter erre csak annyit válaszolt: *"10-15 év ebben a börtönben? - akkor inkább a halál, Édesanyám!"* - Ezek voltak az utolsó szavai, amiket László öccse Pétertől halott. Egy könnycsepp nem volt a szemében. Nem akarta, nem engedte, hogy sajnálják. Felőtt férfivé érett a börtönben.

Péter és társainak ügyét először a Budapesti Bíróság Népbírószámai Tanácsa tárgyalta 1958. október 18. és november 17. között a Markó utcában, Dr. Guidi Béla elnöklétével. A vád: fegyver- és lőszerrejtegetés, két rendbeli gyilkosságra való szövetkezés és Péter estében még a "népi demokratikus" államrend megdöntésére irányuló szervezkedés volt. A tárgyalás kezdetén még Blaski József volt az I. számú vádlott, mind a "terror banda" vezetője. A tárgyaláson tanúként megjelent Vekerdi Elek, az elrabolt rendőr is a vád ellen vallott, mondván, hogy *"Arról szó sem volt, hogy megölnék. A vádlott az autóban cigarettával kínált meg, elkísért a buszmegállóhoz és búcsúzáskor kezét fogott velem"* - Amikor Péter vallomására került a sor, ő drámaian magára vállalta a legsúlyosabb vádpontot, a csoport vezetését. Vallomását döbbenetes csend követte, mert ezáltal belőle mint II. rendű vádlottból I. rendű vádlott lett. Az ügyész, Dr. Mácsik György - mit sem törődve a tanúvallomásokkal - halálbüntetést kért. Dörgő hangú vádbeszédében kiemelte, hogy *"ezek valamennyien munkásszülők gyermekei. Úgy kell őket tekinteni, mint munkásszülőket."* Kiemelte, hogy a *"politikai síkon nincs fiatal vagy idősebb korú vádlott, vagyis nem lehet enyhébben ítélni fiatalokkal szemben, mert fiatalok."*

A november 20-i ítélethozatal során olyasmi történt, ami 1958-ban a kegyetlen megtorlások időszakában szinte elképzelhetetlen volt: Dr. Guidi Béla bíró, az ítéző tanács elnöke, nem követte az ügyész javaslatát és a halálbüntetés kiszabását ellenezte. Ebben mellé állt a beosztott két napbíró közül is az egyik. Így a kiszabott ítélet "életfogytiglan"-ra szólt, Péternek is és Blaski Józsefnek is. - A család korábban azt hitte, hogy Peti megússza majd pár évvel - így az életfogytiglan iszonyatosan hangzott. Édesanyja megtörtén csak azt hajtogatta: *"Lehetetlen, lehetetlen, hiszen egy gyerek..."* Hogyan is sejtették volna akkor még, hogy ennél sokkal rosszabbnak néznek majd elébe.

Az ügyész fellebbezett és halálbüntetést kért, így került az ügy a Legfelsőbb Bíróság Népbírószámai Tanácsához, mely négy hónap múlva, 1959. március 19-én ült össze Dr. Vágó Tibor elnöklété alatt. Itt az ügyész Dr. Borsi Zoltán volt, aki Pétert 14 pontban vádolta. Érdemes követni ennek a vádbírónak az eltorzult logikáját, ahogy az elsőfokú ítéletet, az életfogytiglant enyhének minősítette:

"Az előző büntetés mértéke kevés volt. Ez a terhelt volt ugyanis fő szellemi és gyakorlati irányítója a szervezkedésnek. Cselekménye társadalmi veszélyességének rendkívüli súlya mellett viszonylag fiatal kora dacára is igen nagyfokú a személye társadalmi veszélyessége. Ezért vele szemben az általános prevenció illetve a társadalmi védekezés érdekében a legsúlyosabb büntetés kiszabása indokolt."

Természetesen az ügyész is a halálbüntetés kiszabását kérte. Ezen a tárgyaláson aztán a bíró egyetértett az ügyésszel és Pétert halálra ítélte. Ő bátran a bírók szemébe vágta, hogy *"Akik így ítélkeznek, azok a gyilkosok!"*

Az ítélet felolvasásakor édesanyja felsikoltott és elájult. Utána napokig ágyban feküdt idegösszeroppanással. Pétert az ítélethirdetés után különválasztották társaitól, de még volt alkalma Blaskinak odasúgni, hogy *"Ti egyszer kiszabadultok. Mondjátok meg édesanyámnak, hogy utolsó gondolatom ő volt."* Utána egyenes tartással távozott a fegyőrök között, társai sírtak.

Védőügyvédje, Dr. Gártyán Tibor, még ott helyben kézzel megírta a kegyelmi kérvényt az Elnöki Tanácshoz. Nagyon is kétséges azonban, hogy az Elnöki Tanács ezt kézhez is kapta. Az pedig egyenesen kizárt dolog, hogy kegyelmi kérvényének érdemi tárgyalására időben egyáltalán sor kerülhetett volna. A fellebbviteli bíróság ugyanis még az ítélet napján úgy döntött, hogy Pétert nem javasolják kegyelemre. A rákövetkező napon (március 20.) pedig értesítették az elsőfokú ítéletet hozó Fővárosi Bíróságot, hogy a kivégzéshez szükséges intézkedéseket tegye meg. Így került Péter a bitófára 1959. március 21-én délelőtt 9 órakor, az ítélethozatalt követő második napon, 11 nappal 18. születésnapja után. A bitófa alatt az élettől ezekkel a szavakkal búcsúzott: **"Éljen a szabadság! Éljen Magyarország! Szeretlek édesanyám!"** - Holttestét, mint '56-os mártírokét, a börtön moslékos kocsján vitték ki a 301-es parcellába...

Harminc esztendőnek kellett eltelnie ahhoz, hogy a nagy temetés napján, 1989. június 16-án, a nemzet a Hősök-terén ünnepélyes végző tiszteletadással búcsúzzon tőle és a többi mártirtól.

Péternek meg kellett halnia, mert nemcsak a magyar történelem legcsodálatosabb forradalmában vett részt, hanem mert bátorsága volt az '56 utáni könyörtelen megtorlások idején is a szabadság ideáljával újabb forradalomra szervezkedni.

Mansfeld Péter tiszteletére Lengyelországban, Poznan városában már utcát neveztek el róla, emléktáblával. Vajon mikor adja meg mártíromságának ezt a tiszteletet saját hazája is, amelyért fiatal életét áldozta? - A legkevesebb, amivel emlékének adózhatunk, hogy legalább élet-áldozata főbb stációit ismerjük.

Források:

Kósa Csaba: "Alhattál-e kisfiam?"

Személyes interjú a mártír öccsével, Mansfeld Lászlóval

Tollas Tibor versei:

OKTÓBER 23.

Rian a föld, a falak dőlnek,
Kék harsonákkal zeng az ég,
S barlangjából a dohos kőnek
Az ember újra fényre lép

Fonnyadt testünket záporozza,
Sápadt arcunkra hull a nap,
S szédülten, szinte tántorogva
Szabadság, szívjuk sugarad

Sötétből tárul ki szívünk
Nyiló virág a föld felett.
A szolgaságból fényt derítünk,
Fegyver nélkül is győztesek

*

TÚLÉLŐK

Legyen csendes az álmuk,
mert nem haltak hiába
- Letarolt erdő fái -
Ugy fekszenek vigyázba

Földtömte szájuk némán
kiált időtlen esküt,
Elvetett mag a rögben
a csontmeztelen testük

Feldúlt sírjukon méceses
október tűzvirága
a holtak jogán kérdez
választ már mit sem várva

Múltunkat elrabolták
a sivár jelen hallgat
Ők éltek túl, - a holtak
a győztes forradalmat

(1986-ban írta, a forradalom 30. évfordulójára)

*

AZ ŐR

Az udvaron áll a "Rend" élő szobra
Sötét alakját fény fűrészi át
S egy pillanatra lelkéről lemossa
A szorító, szürke egyenruhát

Önárnyékából fényre lép az ember,
Szólna is már és lehullna a fal
Nézd, juhászbottá szelidül a fegyver,
Faluról indult mosolygó magyar

De csizma döng, egy durva hang kiáltoz
S ő árnyékába gyorsan visszalép
A merev egyenruhában úgy áll ott,
Mint faköpenyben, mely szorít, de véd

Parancs zsinórján mozgó bábok, gépek,
Ki itt a bűnös, milyen hatalom?
A kézzel, mely tegnap országot védett,
Ma saját testvérét veri agyon

(1950-ben írta, a váci börtönben)